

Slovenski VESTNIK

Poštni urad 9020 Celovec
Verlagspostamt 9020 Klagenfurt
Izhaja v Celovcu
Erscheinungsort Klagenfurt
Posamezni izvod 3 šilinge
mesečna naročnina 12 šilingov
P. b. b.

LETNIK XXXI.

CELOVEC, PETEK, 13. AVGUST 1976

ŠTEV. 33 (1774)

Spet gonja proti dvojezičnem šolstvu

Predsedniki treh v koroškem deželnem zboru zastopanih strank še niso uskladjali svojih predstav glede manjšinskega šolstva na Koroškem. Vendar vidi namestnik deželnega glavarja Bacher v zakonu o spremembi zakona o prevedbi plač le „prvi korak“ in meni, da je iz pedagoških vzrokov potrebna nadaljnja prilagoditev manjšinskega šolskega sektorja. Predstavnik svobodnjakov vidi šolo kot sredstvo integracije in meni, da koroški Slovenci vidijo svojo „gospodarsko domovino“, le v večinskem narodu. Predstavnik socialistične stranke Wagner pa je mnenja, „da je manjšinsko šolstvo na Koroškem v redu in ga zato ni potrebno spreminjati“. Okrajni šolski nadzornik Vouk zagovarja stališče koroških Slovencev.

Prejšnji četrtek so k vprašanju manjšinskega šolstva zavzeli v poročilih celovškega radia svoja stališča predsedniki treh v deželnem zboru zastopanih strank in vodja manjšinskega šolskega oddelka R. Vouk. Izjave koroških strankarskih šefov seveda niso prišle nepričakovane. Slovenska manjšina na Koroškem, ki je leta 1958 z ukinitvijo obvezne dvojezične šole utrpela nepopravljivo škodo, ima le še nekaj „pravice“ na šolskem področju. Očitno se zdijo te pravice nekaterim še preširoke. Torej govori Bacher le o „prvem koraku“, predstavnik svobodnjakov molči, da se bo pozneje lahko priključil že znanim zahtevam nemških nacionalistov in Wagner govori o prilago-

ditvi realnosti.

Zavedali se moramo, da je naslednji sunek nasprotnikov koroških Slovencev usmerjen prav v ostanke nekoč obvezne dvojezične šole ter na Zvezno gimnazijo za Slovence. Namestnik deželnega glavarja se ne udeležuje brez namenov hujšakaških prireditev in tam nastopa kot govornik. Hoče se prav tu „profilirati“ in prikriti svoje lastne neuspehe na drugih področjih in tako še naprej obsedeti na svojem stolčku. Značilni so njegovi histerični retorični napadi na absolvente slovenske gimnazije. Seveda, če bi se svet vrtil po predstavah tega odličnega predstavnika avstrijske

ske ljudske stranke, potem nihče ne bi smel samostojno oblikovati svojega političnega prepričanja. Kako hinavsko je vendar Bacherjevo sočustvovanje s tistimi šolarji, ki morajo — nepripravljeni — sočustvovati dvojezičen oziroma slovenski pouk. Pri tem seveda zamolči svoj izvor in se obnaša, kot da bi se potegoval za mesto prosvetnega ali notranjega ministra v Južni Afriki. Demagogija je na Koroškem sredstvo vsakdanjega političnega boja proti slovenski manjšini.

Izjave treh strankarskih šefov o manjšinskem šolstvu seveda ne moremo vrednotiti ločeno od drugih njihovih političnih akcij. Isto moštvo se je zedinilo tudi glede ugotavljanja manjšine. Nekaj podobnega lahko pričakujejo koroški Slovenci tudi na tem področju. Če je deželni glavar zaenkrat odklonil spremembe na področju manjšinskega šolstva, potem si moramo poklicati v spomin njegovo in stališče njegove stranke do ugotavljanja. Prilagoditev zahtevam nemških nacionalistov je preočitna.

Na vseh področjih skušajo slovenski manjšini na Koroškem izpodnesti tla. Ob uspehu leta 1958 in ob sporazumu treh o ugotavljanju tudi nov „sporazum“ na področju šolstva na škodo manjšine niti najmanj ne bi presenetil. Kajti prvi korak je bil že storjen z zakonom o spremembi zakona o prevedbi plač. Cilj je jasen: izriniti slovenski jezik iz vseh javnih ustanov ter načrtovana asimilacija slovenske manjšine na Koroškem.

Obisk jugoslovanskih novinarjev na Koroškem

V ponedeljek 9. avgusta 1976 sta se na slovenskem Koroškem mudila Stipe Dužević, glavni urednik organa Zveze komunistov Jugoslavije „Komunist“ in Janez Krivokapič, glavni urednik „Komunist“ v Socialistični republiki Sloveniji. Na sedežu ZSO sta jih sprejela predsednik ZSO dr. Franci Zwitter in generalni tajnik ZSO dipl. inž. Feliks Wieser. V pogovoru sta zastopnika ZSO jugoslovanska novinarja informirala o trenutnem položaju, v katerem se nahaja slovenska narodna skupnost v Avstriji.

Konferenca neuvrščenih v Colombu

11. avgusta se je začela v prestolnici Sri Lanke (Ceylon) v Colombu pripravljala konferenca zunajjih ministrov neuvrščenih držav; že prej pa so se zmenili veleposlaniki sedemnajstih držav za dnevni red in potek konference, katere se bodo udeležili predsedniki omenjenih držav.

Neuvrščene države pomenijo danes v svetovnem merilu politično moč, ki je ne more nihče in nobena velesila več prezreti. V bloku neuvrščenih držav je vedno več dežel, ki so se otrele kolonialističnih klešč imperialističnih sil in ki gredo danes svojo samostojno in svobodno politično pot v bodočnost. Kot ustanovitelja in arhitekta politike neuvrščenosti smatrajo danes — poleg že umrlega egiptovskega predsednika Nasserja in prav tako že pokojnega indijskega predsednika Nehruja — jugoslovanskega predsednika Josipa Broza - Tita. Tudi danes velja Tito za najuglednejšega politika neuvrščenih držav. Tako je tudi njegov intervju, ki ga je podal v zvezi s pripravami za peto konferenco neuvrščenih, nalerel na velik odziv v svetu. Tito je poudaril, da je bila ena največjih zaslug neuvrščenih držav, da ni prišlo do globalne razdelitve sveta in da so se posamezne države in dežele otrele tuje oblasti. Prav tako so neuvrščene države odločilno prispevale k osvobodilnemu procesu ljudstev držav izpod kolonializma in vseh drugih oblik odvisnosti. Neuvrščenost pomeni v prvi vrsti, je dejal Tito, nacionalno neodvisnost, suverenost, sa-

mostojen notranji razvoj in enakovredno mednarodno sodelovanje. Vendar pa so neuvrščene države — odkar so postale politično merodajen faktor — bile vedno spet izpostavljene pritisku velesil in obstoječih vojaških blokov, ki so se trudili razrušiti zaupanje in prijateljstvo neuvrščenih držav. To je tudi danes še cilj velesil, vendar jim to ne bo uspe-

lo. Če si želimo miru in sodelovanje v svetu, potem ni druge alternative kot politika neuvrščenosti. Boj za mir in varnost, neodvisnost, za vsestranski družbeni in gospodarski razvoj, za demokracijo svetovnih odnosov, za izgraditev novega svetovnega reda — to so cilji, ki jih bodo obravnavali na konferenci neuvrščenih v Colombu.

Tako so žandarji postopali proti slovenskim mladincem v škocijanu, kar potrjuje stvarnost protislovenske gonje in nedemokracije avstrijskih oblasti.

Izvršni odbor Zveze slovenskih organizacij na Koroškem je na svoji seji dne 9. 8. 1976 razpravljala o nedeljskih dogodkih v Škocijanu ob priložnosti odkritja spomenika.

Po temeljiti presoji prikaza dogajanja s strani tistih, ki so bili dalj časa od policije pridržani oziroma priprli ter prič očitvidcev, je izvršni odbor sklenil, da z vso ogorčenostjo zavrne uradne trditve, da bi slovenski udeleženci in pristaši Solidarnostnega komiteja za pravice koroških Slovencev bili v Škocijanu poskusili prebiti žandarmerijski kordon in v Sinči vasi nasilno vdreti v poslopje, kjer ima žandarmerija svoje uradne prostore. Ta uradni prikaz dogodkov na osnovi prikaza neposredno prizadetih udeležencev ne odgovarja resnici.

Nasprotno je s strani prizadetih in prič razvidno, da je policija takoj zgrabila in surovo ravnala ter končno uklenjenega odpeljala slovenskega mladotnika, ki mu je neki udeleženec proslave v koroški obleki iztrgal iz rok letake. Torej policija ni ščitila mladotnika, ki so mu bili s silo iztrgani letaki, marveč je poslušala nasprotnika, ki je provokatorično iztrgal mladotniku iz rok letake, ki nikakor niso bili provokatorični, marveč so izzvenili v apel na mirno sožitje med obema narodoma v deželi. Ta dogodek je izzval po-

Izjava izvršnega odbora ZSO

tem surovo akcijo policije, ki je takoj segla še po transparentu z antifašistično vsebino in ki je dosegla svoj višek z uklenitvijo najprej petih in pozneje še nadaljnjih pripadnikov slovenske narodne skupnosti in njihovo nasilno odvedbo v začasni zapor.

Prav tako ne odgovarja resnici, da bi kakršnakoli skupina koroških Slovencev poskušala nasilno vdreti v Sinči vasi v poslopje, kjer ima žandarmerija svoje uradne prostore. Nasprotno so oboroženi policisti obkolili to skupino, ki se je zanimala za pridržance in ki se je hotela ravno odstraniti in prav tako večino pridržanih uklenila in vklenjene priprla v kleti, druge pa pridržala do zaslisa. Policijski organi so se pri teh ukrepih posluževali metod, ki nikakor niso demokratične in smo jih bili vajeni samo v nacistični dobi neblaženega spomina. Zlasti pa so taki ukrepi v nasprotju s členom 5 konvencije o človekovih pravicah in osnovnih svoboščinah, katero je ratificirala tudi republika Avstrija. Tudi motivacija, da gre za sum kazniviga dejanja ne opravičuje uklenitve osumljenca, marveč so taki ukrepi dejansko podobni policijskim metodam fašistične dobe, to tembolj, ker so policisti zmerjali ob tej priložnosti pridržance tudi s psovskimi kot „čuši“ in jim grozili celo „s strelom v tilnik“. Ne nazadnje presega zapor pod ključki navadne oblike pridržanja v svrhu zasliševanja in gre brez dvoma za nedovoljene ukrepe policije, ki je celo še v celici imela mladotnike dalj časa uklenjene.

Če primerjamo ta nastop avstrijske policije, ki je po izjavi najvišjega policijskega šefa v deželi ukrepala z uklenitvijo in zaporom slovenskih mladotnikov in odraslih osumljenca samo zaradi tega, ker je „bilo pričakovati eventualen spopad“, z nastopom iste policije ob „Ortstafelsturm“, ki je asistiral zločincem pri trganju napisnih tabel in z nastopom iste policije ob demonstraciji za pravice koroških Slovencev in še ob priložnosti podelitve parizanskih odlikovanj v Celovcu, ko je mirno dopustila nemškonalistični drhali, da je izzivala udeležence demonstracije in jim grozila ter blatila in obrekovala antifašistične borce za svobodo, potem je mogoč logičen zaključek, da smo koroški Slovenci v trenutni situaciji dejansko brezpravna raja in da za nas v nasprotju s členom 6 državne pogodbe veljajo druga merila kakor za večinski narod.

Vse te akcije zadnjega časa imajo očitno namen, da bi koroške Slovence ustraševale in jih demoralizirale, da bi pri predvidenem ugotavljanju manjšine le sledili uradnim željam po statistični iztreblitvi našega ljudstva ali, kakor se je bolj diplomatsko izrazil avstrijski zastopnik v komisiji OZN za odpravo vseh vrst diskriminacij, po „integraciji v večinski narod“, kar je že dolga dobesedna zahteva tudi koroških nemških nacionalistov.

Koroški Slovenci se tudi s takimi policijskimi ukrepi in nastopi organizacij, ki so v nasprotju s členom 9 državne pogodbe, ne bomo pustili ustraševati niti preštevati. Predvsem pa bomo podvzeli vse možne korake za zagotovitev človekovih pravic tako v notranjosti države, kakor na pristojnih mednarodnih mestih.

Z vso odločnostjo končno zahtevamo, da se ukinejo vsi postopki zoper slovenske mladotnike in koroške Slovence in njihove simpatizerje iz večinskega naroda, proti katerim so bile v zadnjem času izvedene ovadbe v zvezi z akcijami za izpolnitev člena 7 državne pogodbe in za preprečitev nedemokratične oblike reševanja vprašanj slovenske narodne skupnosti potom ugotavljanja manjšin.

Le v takem ukrepu in v odstopu od ugotavljanja manjšine bi koroški Slovenci po teh nedemokratičnih policijskih izgredivih proti njihovim pripadnikom videli izraz dobre volje in pripravljenosti za potrebno sporazumno reševanje odprtih vprašanj slovenske narodne skupnosti v korist mirnega sožitja v deželi.

Tudi teror državnih organov ne bo zlomil našega odpora!

V nedeljo, dne 8. 8. 1976 so priredili nemško-nacionalci ponovno hujšaško in šovinistično prireditve v Škocijanu. Koroški brambovci (Kärntner Abwehrkämpferbund) so organizirali odkritje spomenika padlim obeh vojn (seveda so se spomnili samo padlih nemške Wehrmacht). Bacher in consorti so se zagovarjali, da tu ne gre za poveljevanje vojn. Potek prireditve pa je ponovno dokazal nasprotno. Ne samo, da so se tam klatili udeleženci s Hakenkreuzi (saj to že spada k običajni sliki takšnih prireditev; prav tako tudi to, da policija tega ne prepreči), ampak celotna prireditev se je odvijala v duhu tretjega rajha, v duhu poveljevanja obeh vojn.

Nismo načelno proti prireditvam v spomin vojnih žrtev. Če se demokrati in antifašisti danes spominjajo žrtev obeh vojn in predvsem druge svetovne vojne, potem se spominjajo v prvi vrsti borcev proti fašizmu in obdobje junaštvo tistih ljudi, ki so kot partizani šli v gozdove in se borili proti fašističnim barbarom. Če se demokrati in antifašisti danes spominjajo padlih nemške wehrmacht, potem to delajo v duhu obtožbe nemškega fašizma, ki je sprva oropal sam nemški narod vsakršne demokratične pravice, in ga tako potem s terorjem in nacionalnimi frazami kot navadno „topovsko hrano“ (Kanonenfutter) naščuval v roparsko vojno proti drugim narodom. Če se demokrati in antifašisti spominjajo padlih obeh vojn potem to storijo tako, da se borijo proti šovinizmu, nacionalizmu, sovraštvo do drugih narodov, utiralcem takih roparskih vojn.

Vse drugo, predvsem hinavsko tarjanje Bacherja o trpljenju v obeh vojnah je samo pesek v oči, predvsem če v naslednjem stavku govori o zvestobi vojakov (zvestoba komu? Hitlerfašizmu!). Ali pa npr. ko katoliški župnik Duller sprva govori o „harmonični bodočnosti“ v „naši skupni domovini“ in nato pa o spomlad 1945 kot „spomlad katastrofe“ in „propada“. Za ljudstva vsega sveta in tudi za nemško ljudstvo spomlad 1945 ni bila „spomlad katastrofe“ in tudi ne „propada“, marveč osvoboditev izpod fašističnega terorja!

Če danes koroški brambovci prire-

jajo prireditve, potem jim to služi ponovno za ščuvanje napram drugim narodom in razširjanju slepe pokorščine.

Pri tem jim služi prisotnost slovenske narodne skupnosti na Koroškem, da proti njej ščuvalo in nastopajo proti njenim pravicam ter tako cepijo ljudstvo.

Potemtakem je popolnoma upravičeno, da nastopa Solidarnostni komite za pravice koroških Slovencev proti takšnim hujšaškim prireditvam ter prebivalstvu pojasnjuje resnični značaj le-teh.

Nastopanje Solidarnostnega komiteja (Solkoma) šovinističnim hujšaščen in državi prav nič ni po volji. Ni jim bilo po volji, da je Solkom nastopil v Kotmari vasi, zelo jih je motilo, ko so Šentjakobčani s podporo Solkoma s transparenti prisostvovali prireditvi Kameradschaftsbunda in tudi s parolami povedali svoje mnenje. Zelo je nemškonalionalne voditelje bolelo, ko so člani Solkoma delili letake na prireditvah in govorili z ljudmi, ki so doslej bili obveščeni o Slovincih samo s strani KHD-ja in podobnih virov.

Nemški nacionalisti hočejo nemoteno in v miru spravljati med ljudstvo nemir in sovraštvo. Državi gre za to, da se ustvari „pravilna“ atmosfera za ugotavljanje manjšine, prav zato podpira take prireditve s pokroviteljstvi oziroma prisostvovanjem visokih politikov in s policijskim ukrepanjem.

V Škocijanu so varnostni organi ravnali tako, da je dunajski dnevnik Kurier v ponedeljek poročal o tem z naslovom „Drehte Gendarmerie durch? 24 Slowenen in Kärnten verhaftet“. Medtem ko so bile v Škocijanu dovoljene značke tretjega rajha (kljukasti križi), je veljalo nošenje majic z napisom „Fremde in der Heimat“ za provokacijo. Če je kdo žandarjev opozoril na nosilce „Hakenkreuzov“ — kar je po avstrijskih zakonih prepovedano — so se le-ti izgovarjali, da niso pristojni, in so naslovili ljudi na tajno policijo. Ti so pa zopet rekli, da so žandarjem že dali navodila. Ko je neki tajni policaj opozoril nekega nosilca „Hakenkreuz“, naj ta znak odstrani, so ga ob-

kolili okoli stoječi „rjavi uniformiranci“ in zahtevali: „Laß oben!“ — tajni policaj se je takoj potuhnil in izginil.

Če verjamemo poročilom koroških časopisov, potem so demonstranti napadli žandarje, jih psovali z nacisti, neko deklo pa je celo ugriznilo žandarja ipd. Posebno se je pri tem poročanju odlikoval nam že znani Stritzl, ki je pravtako maloformaten kot njegov list in ki je v pondeljski izdaji „Kleine Zeitung“ direktno prevzel policijsko poročilo o dogodkih kot čisto resnično. Že vedno je bilo tako, da takšni pisuni, ki sicer vselej hlinijo razumevanje do manjšine, po kažejo svoj resnični obraz pri vsaki priložnosti, ki terja odločitev ali za resnico in demokracijo ali pa za zatiranje in laž. Medtem ko celo Volkszeitung piše, da so se žandarji in civilisti spravili tudi nad žurnaliste, ker so jih imeli za demonstrante, zagovarja Stritzl v posebnem članku docela postopanje policije. — Naj mu podelijo red za posebne zasluge za republiko Avstrijo in naj mu Mucher priskrbi sigurno mesto v nemškonalionalnih nebesih.

Resnica je ta, da je žandarmerija napadla vsakega, ki se ji je zdel sumljiv. Včasih je že zadostovalo, da kdo ni imel rjave obleke, ali pa si ni pustil vzeti pravice poslušati govore, pa se je že spravilo nanj več žandarjev, ki so ga brutalno odvedli za lase, roke, noge ter mu nataknili lisice (Handschellen). Samo nekaj primerov: neki šovinist je pripadniku Solkoma strgal iz rok letake in ga psoval; ko ga je pozneje dotični v gneči spet opazil, je začel vpiti in vsi „hajmatarji“ v bližini so se pridružili hru-pu, tako da so privabili žandarje. Namesto da bi prišli šoviniste, so brutalno odvedli v zapor tistega, ki je bil napaden.

Podobno se je zgodilo tudi z nekim dunajskim turistom: aretirali so ga, ker je vprašal, zakaj se ne bi smelo tam stati in poslušati (v protokolu je bil obdolžen, da je delil letake in ko je žandar pozval, naj to opusti, ga je napadel — „wurde tätlich“).

Tudi nekega drugega je pravtako napadel neki „rjavi uniformiranec“, mu strgal letake, ga udaril in bruhal

svoj šovinistični žolč. Seveda so bili takoj na mestu žandarji, prijeli so seveda napadenega in mu tako zvjali roke, da je kričal od bolečin. Med potjo so ga tolki po glavi in ga psovali: „Verdammte Schwein, dreckiger Tschusch! Verdammter Sautschusch, verschwind obe nach Jugoslawien!“ Okoli stoječi šovinisti so ploskali in vpili: „Macht's ihn hin!“ Neki varuh zakona se je tako spozabil, da mu je zabrusil: „Das nächste Mal kriegst einen Genickschuß!“

Ko so žandarji ravno vlekli nekega tovariša v zapor, sta se dva prijatelja glasno zgražala nad takšnimi nacističnimi metodami. Neki žandar je ta pogovor vzel za povod, da je brutalno napadel enega obeh, češ da mu je le-ta primeril „Nazischwein“, dal mu je klofuto, ga vlekel za lase s pločnika na cesto ter vpil: „Führt's den a glei ob!“ Na občini, kamor so ga najprej zapeljali, so mu zapeli lisice tako tesno, da mu je roka nabrekla. Na to je opozoril nekega žandarja, ki pa mu je samo odgovoril: „Für dich gerade recht!“ Šele čez pet minut, ko je bila roka že precej plava, mu jih je nekoliko odpel. Omeniti je tudi treba, da žandarji kljub zahtevi niso dali svojih službenih števil.

Eno skupino aretirancev so odpeljali v Sinči vas, drugo v Dobro vas. Ker so se aretiranci pogovarjali med seboj tudi slovensko, jih je neki žandar nadržal: „Redet's deutsch! Sonst geht's obe zum Tito!“ V Sinči vasi so se norčevali iz slovenskih imen in črk, dejali so: „Slowenische Buchstaben können wir nicht schreiben, die Amtssprache ist deutsch!“ V Sinči vasi je v zaporu zeblo, bilo je prašno in za stranišče je služilo samo vedro. Toda kljub temu se tovariši niso pustili ustrahovati, temveč so vzklkali parole in peli borbene pesmi.

Opoldne se je zbralo nekaj ljudi pred žandarmerijsko postajo v Sinči vasi. Zvedeti so hoteli, kaj se je zgodilo z zaprtimi, kdaj jih bodo izpustili itd. Medtem ko so čakali, so prišli iz Škocijana žandarji in aretirali še čakajoče. Med temi je bil tudi odvetnik dr. Tischler, ki so ga pravtako brutalno odvedli na žandarmerijsko postajo. Zaslišali so jih in jim gro-

zili s kaznijo. Tovariši v zaporu so morali čakati od približno desete ure do pol štirih, preden so jih tajni policisti blagovolili zaslišati. Po zasliševanju so jih izpustili. Mislijo jih obtožiti zaradi odpora proti oblastem, zaradi motenja prireditve ipd.

Tako je bilo v resnici. O nekem tovarišu je znano, da so ga aretirali zaradi tega, ker je razvil transparent. Sicer pa od „demonstrantov“ (kot pišejo nekateri koroški pisuni) ni nihče kaj storil, največji greh je bil ta, da je kdo skušal deliti letake, kar pa je pravzaprav osnovna demokratična pravica. Zato ni čudno, če imajo varnostne oblasti sedaj velike težave, da bi svojo brutalno akcijo opravičile. Na eni strani pravijo, da so imele nalog, da odstranijo vse ljudi, ki bi mogli motiti prireditve (dr. Holzer od okrajnega glavarstva Velikovec, citiran v Kurierju), na drugi strani pa izjavljajo in pišejo, da so ja morali odstraniti tiste „nepoboljšljive“ („unbelehrbare“), ki so napadali policijo (tätlich vorgehen — Stritzl).

Ob tem ravnanju se spomni izreka avstrijskega pisatelja in demokrata Karla Krausa: „Die Justiz ist eine Hure und der Staat ist ihr Zuhälter!“. Zdaj, ko so vse tri parlamentarne stranke sklenile ugotavljanje in zakon o „preštevanju“ uanjšin, jim pridejo prav vse šovinistične prireditve, ki jim tako dajejo potuho, kjer je to le mogoče. Ne motijo jih niti „Hakenkreuzi“ in tudi se ne trudijo posebej čuvati svoj demokratični obraz. In medtem ko sta Bacher in celo dr. Feldner govorila o „demokraciji“ v Avstriji, ki ji ni primera, sta v isti sapi odrekla demokratične pravice Slovincem in nemškogovorečim demokratom. Tudi žandarmerija je v dejanjih pokazala, kaj se za lepo frazo „demokracije“ v resnici skriva, namreč svoboda za reakcionarje in šoviniste na eni in zatiranje demokratičnih pravic na drugi strani.

Toda tudi te metode jim ne bodo nič pomagale! Nasprotno: mnogi, ki so postopanje policije doživeli, so rekli, če mislijo, da nas bodo s tem ustrahovali, so se uštel, ravno tako kot se bodo uštel tudi pri „preštevanju posebne vrste“. Kamen, ki so ga dvignili, jim bo padel na lastne noge.

Avstrijsko politiko do manjšin po podpisu državne pogodbe označujeta predvsem dve nespremenljivki. V boju za glasove poskuša na notranjepolitičnem področju določiti manjšinske zaščite, zapisana v državni pogodbi o vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije interpretirani, tako da je to čimbolj všeč nemškim nacionalistom; pri tem se nihče ne ozira na proteste manjšine ter opozorila Jugoslavije, da s tem krši državno pogodbo. Na zunanjepolitičnem področju pa Dunaj poskuša svetovno javnost prepričati, da država, ki ima toliko „manjšinsko varstvenih“ zakonov, ne more biti diskriminatorna do svojih manjšin. Zadnji akt tega prepričevanja in obenem prilaganja domačim nacionalističnim šovinističnim silam sta najnovejša zvezna zakona, ki naj bi prinesla „evropski model“ reševanja manjšinskega vprašanja.

Tiskovna konferenca posebnega odposlanca avstrijskega zveznega kancelarja dr. Bruna Kreiskega dr. Willibald Pahra v Beogradu 15. julija pa je pokazala že dve nasprotujoči si „resnici“ avstrijske politike do slovenske in hrvaške manjšine, tesno povezani z zadnjim zakonskim ukrepom dunajske vlade. Verjetni bodoči avstrijski zunanji minister Pahra [na Dunaju vedo povedati, da bo imenovan to jesen, ko bo Erich Bielka-Karltru odstopil] je namreč nekajkrat zatrdil, da manjšin ne bodo preštevani, kot to trdijo „nepoučeni“ predstavniki manjšine in njegovega matičnega naroda, ter da nameravajo jezikovno štetje, ki naj bi ga izvedli novembra letos, ne bo ugotavljanje manjšine, temveč le statistični pripomoček zakonodajalca. Po drugi strani pa je dal jasno vedeti, da bo število odločalo o vsebini, obliki in razširjenosti manjšinske zaščite, saj po njegovem mnenju zasluži število močne in strnjeno naseljene manjšine drugačno zaščito — celo avtonomijo — število šibke in raztreseno naseljene manjšine [mednje je, po vrsti

Pospeševanje manjšin po Avstrijsko

zaščite, ki jo je deležna, šteti tudi slovensko manjšino v Avstriji...]

Nova zakona — o štetju posebne vrste in o narodnostnih skupinah — sta neločljivo povezana. Poleg vsebinske povezave potrjuje tudi dejstvo, da so zakona sprejeli hkrati in ju hkrati obravnavali ter da na štetju posebne vrste stoji in pade dogovor treh strank o manjšinskih ukrepih zvezne vlade. Prav vprašanje štetja manjšine — pa naj se imenuje „ugotavljanje manjšine“, „štetje posebne vrste“, „jezikovno štetje“ ali „orientacijski pripomoček za izvedbo manjšinskih določil državne pogodbe“ — je med najbolj očitnimi primeri nespoštovanja teh določil in stališč, zapisanih v različnih dokumentih OZN.

Kanclerjev odposlanec je sicer poskušal zapeljati našo in mednarodno javnost v izjavo, da rezultati nameravane štetja ne bodo pogoj za izvajanje zakona o narodnostnih skupinah, vendar je resnica daleč od njegove trditve. Druga točka 2. člena zakona o narodnostnih skupinah namreč izrecno spodbija njegovo izjavo, saj navaja kot pogoj za postavitev dvojezičnih topografskih napisov „približno četrtino“ pripadnikov narodnostne skupine na določenem ozemlju. Podobno določilo najdemo tudi v 2. odstavku 3. točke istega člena, kjer je zapisano, da se je treba pri sprejemanju odredb zvezne vlade (te bodo konkretno določale obliko in način izvajanja zakona) med drugim ozirati tudi na številčno moč narodnostne skupine. Če ob vsem povedanem upoštevamo še Pahrovo izjavo, da nobenega od dosedanjih rednih štetij ne bodo uporabili v zvezi z manjšinsko zaščito, je povezanost med bližnjim jezikovnim preštevanjem in zakonom o narodnostnih skupinah na dlani. Številčna moč

manjšine bo torej odločilna za njeno zaščito, čeprav je to v nasprotju z državno pogodbo, ki take pogojenosti ne pozna.

Tudi po mnenju OZN število ni pomembno za zaščito manjšin. Že leta 1950 je generalni sekretar OZN v memorandumu „Definition and Classification of Minorities“ zapisal, da „v načelu ni potrebno nikakršno določeno število ali odstotek posameznikov za obstoj manjšin; tudi članom [pripadnikom] najmanjših manjšin pripada nediskriminativno ravnanje, posebej glede spoštovanja pravic in svoboščin, zapisanih v splošni deklaraciji o človekovih pravicah; vsekakor pripadajo manjšini, ki tvori skupino, posebej pozitivne usluge in posebne pravice“. Podobno stališče najdemo tudi v poročilu odbora OZN o preprečevanju vseh oblik rasne diskriminacije iz leta 1974, napisanim med drugim tudi na podlagi kritične obravnave avstrijskega poročila o položaju manjšin. Tam najdemo zapisano: „... da bi delitev prebivalstva na podlagi jezikovnega kriterija imela drugačne rezultate od tistih, ki bi jih dobili na podlagi etnične zavesti in sorodstvenih socioloških kriterijev“ in „... da pravice manjšin niso odvisne od njihovega števila ali odstotka, ki ga predstavljajo glede na celotno prebivalstvo“.

Takih stališč pa nima samo OZN. Mednarodna manjšinska organizacija FUEV je s seje svojega osrednjega odbora v Gradcu [od 14. do 17. oktobra 1965] poslala pismo avstrijski zvezni vladi, v katerem se je najprej zahvalila, ker le-ta „dosedanjih ukrepov za zaščito manjšin, ki izhajajo iz avstrijske državne pogodbe, ni pogojevala z ugotavljanjem manjšine“, nato pa jo prosila, naj se „tudi v bodoče odpove ugotavljanju manjšine kot pogoju za

realizacijo 7. člena; ugotavljanje namreč ne pomeni nikakršnega poročila za pravično uresničevanje manjšinsko varstvenih določb.“

SLABŠE KOT PREJ

Zakona prinašata manjšinam slabši položaj, kot sta ga imeli doslej. Kot vsi „manjšinsko varstveni“ zakoni, ki so bili sprejeti po podpisu državne pogodbe v Avstriji, sta bila tudi ta dva sprejeta brez pristanka prizadetih manjšin, zvezna vlada pa je pogovore s slovensko manjšino, ki je konstruktivno sodelovala, prekinila in ni upoštevala njenih najpomembnejših pripomb. Na tiskovni konferenci v Beogradu smo kot izgovor zato slišali, da so pripombe manjšine prišle „prepozno“, takrat, ko je bil že sprožen postopek za sprejemanje zakonov v parlamentu...

Zakon o narodnostnih skupinah zajema predvsem tista področja manjšinskega varstva, ki so zajeta v tretjem odstavku 7. člena [tega je avstrijska vlada ob sprejemanju državne pogodbe o Avstriji v parlamentu proglasila sicer za „samoizvršnega“ kar pomeni, da za njegovo uresničitev ni treba dodatnih zakonskih instrumentov] in za katera že obstajajo ustrezni zakoni. Dva od teh zakonov — o topografskih napisih in o jeziku pred sodišči — sta z novim zakonom razveljavljena, v zameno pa je manjšina dobila še slabšo zaščito od tiste, ki je bila zapisana v prejšnjih zakonih.

Nova so v zakonu o narodnostnih skupnostih le določila v nediferencirani finančni pomoči in o tako imenovanih sosvetih narodnostnih skupin. Prav ti dve določili trdi avstrijska politika, da pomenita velik napredek v primerjavi z dosedanjim stanjem.

Z uvedbo manjšinskih sosvetov naj bi manjšini dobili možnost sodelovanja pri njihovih zadevah, kar da doslej ni bilo mogoče, ker da so bile osrednje manjšinske organizacije le privatne organizacije, ki niso imele vpliva na zakonodajalca. V resnici pa ti sosveti jemljejo manjšinski organizacijam vlogo zastopstva manjšine, torej vlogo, ki jim jo zagotavlja 7. člen državne pogodbe. Sosveti so namreč zastavljeni tako, da bodo pomenili ustavno zvezne vlade in nič drugega.

Vlada je namreč tista, ki odreja, kateri od sosvetov bodo ustanovljeni, postavlja vse člane sosvetov in določa njihovo število. Sosvet tudi ne odloča o ničemer. Za nikogar niso obvezna njegova priporočila, vlada pa ni dolžna poročati sosvetom o svojih ukrepih. Tudi nezadovoljstva nad ukrepi vlade ne morejo člani sosveta izpričati na učinkovit način. Če bi na primer član sosveta iz protesta zoper kakšen ukrep abstinaliral, ga lahko vlada po trikratnem izostanku zamenja. Fiktivno naj bi imeli predstavniki manjšine veliko vlogo, saj bi jih naj bilo za pol sosveta in še predsednika naj bi imeli. Toda to lepozveneče določilo se razvodi v manj kot nič, ko zvemo, da ima vlada proste roke pri izbiri članov sosveta. Vlada lahko toliko časa zavrača predloge manjšine, dokler ne sestavi takega sosveta, ki ji bo všeč in ki ji ne bo delal „toliko preglavic“, kot so ji na priler doslej delali koroški Slovenci v kontaktnem komiteju.

NIHČE NE BO KAZNOVAN

Vprašanje topografskih napisov je bilo na Koroškem že v preteklosti eno najbolj spornih. Poskus njegove delne uresničitve pa vsej svetovni javnosti pokazal, v kakšnem okolju žive koroški Slovenci. To okolje se do danes ni spremenilo, pa tudi avstrijske oblasti niso ničesar storile, da bi se. Tako kot v zakonu iz leta 1972, najdemo tudi v

(Dalje na 8. strani)

Film „Idealist“ prejel nagrado na filmskem festivalu v Pulju

Že 23 let predvajajo v lepi puljski areni najboljše filmske produkcije jugoslovanskih kinematografov. Tako se je tudi pred kratkim končal letošnji filmski festival, ki pri jugoslovanski kritiki ni bil deležen najboljših ocen. Toda kljub vsej negativni kritiki je vsak tak festival le viden dokaz, da jugoslovansko kulturno življenje raste in se razvija. Svetovna kriza v kinematografiji je zajela seveda tudi Pulj, kakor je pač zajela tudi že filmska središča v Berlinu in Benetkah. Čeprav je kritika včasih precej ostra, pa je kljub temu ali prav zaradi tega sama ob sebi že dokaz za kulturno samozavest in kulturno odgovornost prosvetnih delavcev in publike. V Pulju so letos predvajali šestnajst filmov. Opazilo se je zlasti, da mamutski projekti v jugoslovanski kinematografiji nimajo več istega pomena kot še pred nekaj leti. Sem sta sodila zlasti filma „Atentat v Sarajevu“ že znanega režiserja Veljaka Bulajića ter „Kmečki upor“ Vatroslava Mimica. Čeprav je bil film „Atentat v Sarajevu“ pri publiku z navdušenjem sprejet, so strokovnjaki le podvomili v rentabilnost takšnih mamutskih kinematografskih produkcij. Treba se je spoprijazniti z dejstvom, da se film-

ske krize ne da odpraviti s še tako ogromno filmsko produkcijo.

Predvajani filmi se dajo tematsko razdeliti na tri dele: prvi se je ukvarjal zlasti z zgodovino, drugi z revolucijo jugoslovanskih narodov in s časom narodnoosvobodilne borbe, zadnji pa se je lotil sedanjega življenja in tu zlasti odnosov poleg že obeh omenjenih filmov ljudi v samoupravi.

V prvi tematski krog spada — „Atentat v Sarajevu“ in „Kmečki upor“ seveda tudi slovenski film „Idealist“ po Cankarjevem romanu „Martin Kačur“ v režiji Igorja Pletnarja, ki je bil tudi nagrajen s prvo nagrado. „Idealist“ je navduševal tudi že publiko na Koroškem in je priznanje puljske arene vsekakor upravičeno.

Drugi tematski krog, je — kakor že omenjeno — zajel revolucijo in čas NOB. Upodabljanje te tematike je dokaz za globoko povezavo jugoslovanskih kulturnih delavcev z

zgodovino njihovih ljudstev. Največji filmski uspeh pod to tematiko je bilo delo Vojka Duletića z naslovom „Med strahom in dolžnostjo“. Duletić je pretresljivo in prepričljivo pokazal čustva in mišljenje ljudstva ob začetku vojne in umetniško izvrstno pokazal opredelitev jugoslovanskih narodov za oboroženi spopad s fašističnim okupatorjem. Druga tema iz tega časa pa je nakazala psihološke probleme prvega srečanja parizanov z nemškimi ujetniki, ki ga je režiserka Zdravka Velimirovića upodabljala v filmu „Dekliški most“.

Iz sedanjega tematike pa sta zlasti dva filma skrbela za pozitivno presenečenje strogih kritikov in publike: beograjska produkcija „Pozna te Pavlo Plešo“ in film Gorana Paskaljevića „Čuvaj plaže v zimskem obdobju“, ki se bavi predvsem z generacijskimi problemi v sodobni Jugoslaviji in sta bila od kritike pozitivno — vsaj za razmere letošnjega festivala — sprejeta.

PREJELI SMO:

Ob izidu Mladja 22

K informativnim točkam v hvale vrednem poročilu o izidu mladja 22 (SV 6. 8. 76) je treba pripomniti dvojce:

1. Ne vem, od kod jemlje anonimni pisec svojo trditev, da „predstavitev tujih avtorjev niso v rokah koroških slovenskih avtorjev“. Predstavitev tujih avtorjev je v rokah koroških Slovencev in samo v teh. Na tem prevod nič ne spremeni. Nadalje je prav objava tujih avtorjev v mladju omogočila objavo slovenskih avtorjev v tujih (AHA, Das Pult, Wespennest, Index on Censorship itd.) in vrsto drugih literarnih prireditvev za nemško publiko. In ne nazadnje marsikatero solidarizacijo s koroškimi Slovenci, ki je v Komiteju izoblikovala doslej edinstveni „steber“.
2. Da so naši publicistični zapiski nepopolni, bo držalo. Vendar od naših dveh tednikov se te popolnosti doslej nismo mogli naučiti.

Florjan Lipuš l. r., glavni urednik mladja

Zgornje pismo glavnega urednika Mladja radevolje objavljamo, dasiravno z zelo obširnimi poročili o Mladju 22 ni povsem zadovoljen. Z našim poročilom nismo imeli namena sprožiti polemike, pač pa smo piscu članka dali na voljo dovolj prostora za njegove misli o zadnji številki Mladja. Pri tem se tudi spet lahko vprašamo kaj vse sploh je popolno? Če v odgovoru glavni urednik navaja samo del stavka pač tudi ne služi namenu, ker bi spet lahko pokazali na neobjektivnost, saj je v omenjenem članku nakazana le sorazmernost objav slovenskih avtorjev v tujem tisku, ta pa v tem primeru res kaže na večjo širino na naši strani. Če pa ima pisec članka vtis, da te reči niso povsem v rokah slovenskih avtorjev na Koroškem, je vsaj toliko upravičen, kot da so. No, zdaj je odstranjeno tudi to vprašanje in nas veseli, da je temu tako in urednikom Mladja želimo, da bi pri tem delu imeli še več uspeha, posebno ker vemo, da tudi sami znajo svoja dela dobro prevajati v nemščino. To bi brez dvoma še bolj utrdilo vez med pisatelji nemškega jezika s pisatelji naše narodne skupnosti.

Cinična opazka ob koncu odgovora pa celotno zadevo dela spet nerresno. To bo bralec najbrž zaznal sam in je zato tudi ne komentiramo. Očitno pa je, da glavnemu uredniku Mladja sploh ne moreš ustreči. Zato se tudi ni čuditi, da se o Mladju pri nas piše zelo malo ali pa nič, škoda!

AIDLCM protestira proti ugotavljanju

V dolini Aosta v Italiji, tik ob italijansko-švicarsko-francoski meji je bil od 24. do 25. julija 1976 kongres AIDLCM (Association Internationale pour la Defence des Langues et Cultures Menacees). To je mednarodna organizacija za zaščito ogroženih jezikov in kultur, v katero so včlanjene številne organizacije in osebnosti narodnostnih skupin iz celega sveta. Na kongresu so sprejeli tam izdelano charto manjšinskih pravic, po kateri naj se vzgledujejo odgovorni politiki v narodnostno mešanih državah. Izvolili pa so tudi nov odbor. Predsednik je postal univerzitetni profesor Guy Heraud, ki je mednarodno znan strokovnjak za manjšinsko pravo, Katalonec Jordi Costa pa je bil potrjen kot generalni sekretar, medtem ko je bil za podpredsednika izvoljen primorski Slovenec Boris Pahor. Tudi koroški Slovenci so se udeležili kongresa. Delegacija, ki so jo sestavljali dr. Franci Zwitter, dr. Pavel Apovnik, mag. Stefan Pinter in Marija Rebernik, je udeležence kongresa seznanila z novim položajem koroških Slovencev po sprejetju manjšini sovražnih zakonov v avstrijskem parlamentu. Po presoji poročil koroških Slovencev je kongres Association Internationale pour la Defence des Langues et Cultures Menacees sprejel sledečo resolucijo:

AIDLCM je na svojem kongresu v Chatillonu od 24. do 25. julija 1976 vzela na znanje in predelala poro-

čila svojih članov slovenske narodne skupnosti na Koroškem o sedanjem položaju slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji.

Kongres ugotavlja, da so avstrijski zakonodajalci kljub ugovoru prizadele manjšine sklenili novelizacijo zakona o ljudskem štetju iz leta 1951, da bi lahko izvedli ugotavljanje manjšine. Rezultati tega ugotavljanja manjšine naj tvorijo, v povezavi z hkrati sklenjenim zakonom o narodnostnih skupnostih, podlago za izpolnitev člena 7 avstrijske državne pogodbe od 15. maja 1955.

Kongres nadalje ugotavlja, da prizadeta manjšina odločno odklanja zakon o narodnostnih skupinah kot tudi obe zakonski spremembi z dne 7. julija 1976, ker na ta način postanejo pravice iz člena 7 državne pogodbe odvisne od številčne moči manjšine in se jih bistveno omeji.

AIDLCM kot mednarodna združitev ogroženih jezikov in kultur načelno zastopa stališče, da prizadeta manjšine, ki se borijo za svoje pravice, same najbolje vedo, kaj jim koristi in ne škoduje.

Kongres AIDLCM z vso odločnostjo podpira zadržanje slovenske in hrvaške narodne skupnosti v tem vprašanju in apelira na avstrijsko zvezno vlado, da se odreže ugotavljanju manjšine in ljudskemu štetju posebne vrste in uresničuje člen 7 avstrijske državne pogodbe v so-

V Jugoslaviji je pouk v materinščini zagotovljen!

Medtem, ko pri nas pripravljajo nov napad na dvojezično šolstvo in si odgovorni politiki lomijo glave, kako bi mogli dvojezično šolstvo še bolj okrniti, pa v Jugoslaviji že desetletja prakticirajo dejansko in ne samo formalno enakopravnost narodnostnih manjšin in žanjejo na tem področju vedno večje uspehe. Pouk v materinščini se čedalje bolj razvija za vse narodnostne skupine v Jugoslaviji (in teh je precej več kot v Avstriji!).

Tako so v majhnem mestecu Plendiste v Vojvodini pred nedavnim otvorili novo šolo za 1500 učencev, v kateri poučujejo v štirih jezikih! Pač v jezikih tam prebivajočih narodov: v srbohrvaščini, madžarščini, romunščini in slovaščini. To je dejanska realizacija narodne enakopravnosti na šolskem področju in seveda ni nobenih ovir s strani kakih nestrpnostev. S tako šolo se dviga tudi kulturna raven narodnostnih skupin v Jugoslaviji.

V vseh osmih letih osnovne šole in v prvih dveh letih srednje strokovne šole so vsi učenci deležni celotnega pouka v materinščini. Nad 120 učiteljev iz cele Jugoslavije pa jih poučuje.

Srečanje slavistov

Dubrovnik in Zagreb sta že petič zaporedoma gostitelj 80 slavistov iz 18 evropskih držav, Združenih držav Amerike, Kanade in devetih pripadnikov jugoslovanskih manjšin v Italiji, Avstriji, Romuniji in Madžarski. Tak seminar je bil tudi letos od 18. julija do 8. avgusta. Skozi tri tedne so profesorji zagrebške univerze in drugih univerzitetnih ustanov v Jugoslaviji predavali slušateljem seminarja zagrebške slavistične šole o hrvaški literaturi in hrvaškem jeziku v prvi polovici 19. stoletja, o modernem hrvaškem pesništvu in jeziku ter o problemih sodobne srbske, makedonske in slovenske literature. Udeleženci poletnega seminarja so navdušeni nad gostoljubnostjo Jugoslovancev in se zavedajo velikega pomena študija na licu mesta, kjer se lahko tudi spoznavajo z narodom, katerega jezik so se naučili. To jim pomaga tudi pri nadaljnjem študiju v domovini, zato pa vedno znova radi prihajajo na podobne prireditve v Jugoslaviji.

K O R O Š K I „ P R A S T R A H “ — E N K R A T Z D R U G E S T R A N I

TONE FERENC:

10

Spomenice o nemških ozemeljskih zahtevah v Sloveniji leta 1940

„Preureditev v jugovzhodni Evropi tako dolgo ne bo popolna in dokončna, dokler ne bo zajela tudi jugoslovanske države. V tistem trenutku pa, ko bo Jugoslavija pritegnjena k tej preureditvi, morajo biti ponovno priključeni k rajhu nekdanji avstrijski, sedaj nemški (hic! — op. T. F.) predeli, ki jih je versajski diktat odstopil Jugoslaviji. Pri tem gre za predele Mežiške doline in Jezerskega (oboje je do 1918 spadalo h Koroški) in Spodnje Štajerske. Težko pa je pričakovati, da se bo firer zadovoljil samo s povrnitvijo teh predelov, v interese zavarovane meje na jugu rajha pač pa ne bo pustil sedanje meje, ki je že samo iz stranskega pogleda nemogoča za rajh, na grebenu Karavank, temveč jo bo preložil naprej proti jugu. Nova južna meja rajha mora biti zgodovinsko, narodnopolitično, zemljepisno, prometno in narodnogospodarsko utemeljena. Takšna utemeljitev pa je podana v vsakem pogledu, če si nova razmejitev vzame za osnovo mejo stare državne pokrajine Koroške, ki so leta 976 pod Otonom II. odtrgali od Bavar-ske in povzdignili v lastno vojvodino.⁴⁷ S takšno razmejitvijo bi sedanja pokrajina Koroška dobila svojo staro obliko in bi lahko bolje kot do sedaj izpolnjevala svoje naloge kot branik rajha na jugu. (Ti trije stavki so v osnutku spomenice prečrtani. — op. T. F.).

Da bi sedanja pokrajina Koroška v svoji novi obliki mogla asimilirati in voditi stare,

od nje že skoraj tisočletje odtrgane in sedaj že večinoma drugojezične predele, je utemeljeno z velikansko nacionalno močjo njenih prebivalcev. Nacionalnosocialistično središče moči sedanjega Koroške je zagotovilo za trdnost in neznesljivost nove državne pokrajine Koroške kot branika na jugu, ki bo nastala s predlagano novo razmejitvijo. Da ima sedanja Koroška to narodno moč, se ni izkazalo samo v preteklih stoletjih, npr. ob vpadih Turkov ali Francozov, temveč predvsem v poslednjih 25 letih, kajti:

1. Koroška je med vsemi nemškimi plemeni v prvi svetovni vojni žrtvovala največ krvi.
2. Prebivalci Koroške so se sredi zloma leta 1918 dvignili in si z orožjem izbojevali neokrnjenost svoje dežele.
3. Nacionalnosocialistično gibanje se je v Koroški trdno zasedlo že l. 1921. Koroška je v sistemskem času veljala za najbolj nacionalnosocialistično deželo, kar je razvidno že iz izjave separatističnega kanclerja Schuschnigga: „Bodečo žico okrog Koroške in koncentracijsko taborišče za nacionalne socialiste je gotovo.“ Koroška je imela pri nacionalno socialističnem uporu julija 1934 med vsemi avstrijskimi pokrajinami največ žrtev. Koroška je 11. marca 1938 kot prva avstrijska pokrajina poročala o prevzemu oblasti po nacionalnosocialističnem gibanju.
4. Dve tretjini narviških junakov so Korošci.

Ta opozorila zadostujejo za dokaz nacionalne moči Koroške.

Priključitev starih predelov vojvodine Koroške k sedanji državni pokrajini Koroški bi lahko izvršili s tole razmejitvijo: (Tu je puščeno prazno mesto. — Op. T. F.).

Tako bi s pritegnitvijo nekdanje kronovine Kranjske in kotline Slovenjega Gradca, Mariburga in Gornjega grada (prej Spodnja Štajerska) nastala nova državna pokrajina Koroška. (Ta dva stavka sta v osnutku prečrtana. — Op. T. F.).

Čeprav je v tem pregledu puščeno prazno mesto za vpis krajev, koder naj bi potekala nova južna meja Koroške, pa lahko vendarle ugotovimo, kakšen naj bi bil približen obseg slovenskih predelov, ki naj bi jih ob preureditvi jugovzhodne Evrope priključili h Koroški; to naj bi bila vsa Kranjska, razen tistih predelov, ki so bili pod Italijo (postojnski in idrijski okraj ter belopečka občina), in severozahodni predeli slovenske Štajerske. Več zve-mo iz obsežne zemljepisne utemeljitve za novo razmejitev oziroma priključitev slovenskega ozemlja h Koroški. Nova meja naj bi tekla ob Kolpi in Gorjancih, vendar tako, da Krškega polja ne bi zajela k povečani Koroški. Pač pa bi namesto njega h Koroški priključili slovenjegraško območje, zgornjo Savinjsko dolino in po možnosti tudi območje Velenja in Šoštanj.

Pri pripravi te spomenice si je nekdo, ki pa prav gotovo ni bil Kutschera, temveč nek celovški geograf, krčevito prizadeval, da bi kar na 17 straneh dokazal podobnost in tesno povezanost Koroške in Kranjske ter nekaterih predelov Štajerske. Če so si nekdanji, ko je Jugoslavija uveljavljala pravice do strnjene

slovenskega ozemlja v južnem delu Koroške, prizadevali dokazati, kakšno veliko pregrado pomenijo Karavanke, so si v tej spomenici na vse kriplje prizadevali dokazati ravno nasprotno. Ko je opisoval sosednjo lego in obliko teh območij, je sestavljal spomenice trdil, da se enake zemljepisne lastnosti pojavljajo v južnem delu Koroške severno od Karavank in v Kranjski in da Karavanke v številnih pogledih niso ostra ločnica med njima. „Z načrtovano vključitvijo kranjskih ravnin in južneje od njih organsko priključujoče se kraške pokrajine do ostro vrezane doline Kolpe ne bi prekoračili narave koroškega mejnega prostora, niti ne na skrajnem jugu, s katerim bi Koroška tako kot danes ostala južna dežela rajha,“ je zapisal. Ker ima Koroška zelo iztegnjeno obliko in leži njeno središče nekako ekscentrično, zelo blizu njene južne meje, bi s priključitvijo skoraj vse Kranjske in delov Štajerske dosegli takšno razširitev Koroške, da bi to središče glede na povečano ozemlje bilo zares središčno. Pridobili bi tudi večjo zaprtost ali strnjeno ozemlja, kar je sestavljal spomenice celo izrazil s skico. S priključitvijo navedenih območij bi Koroška imela bolj zaprto obliko, kakor pa npr. Štajerska, če bi si ona priključila slovensko Štajersko in Kranjsko. Nato je sestavljal spomenice dokazoval povezanost območij, ki naj bi bila v povečani Koroški, tudi s tektonskimi in morfološkimi prvinami.

(Dalje v prihodnji številki)

⁴⁷ O razdelitvi slovenskega ozemlja konec 10. stoletja glej B. Grafenauer: Zgodovina slovenskega naroda, II, Ljubljana 1965, str. 144–157.

Poslovili smo se od Hermana Velika

Poslovilni govor predsednika ZSO dr. Francija Zwittera

Zadnje slovo od prijatelja je težko, dvakrat težko, če je to slovo nenadno in nepričakovano, posebno težko pa, če gre za slovo od človeka, ki je res z obema nogama stal in ustvarjal v javnem življenju.

In tak, ki je stal z obema nogama res v javnem življenju, je bil župan Velik Herman, ki nas je tako nenadoma in nepričakovano zapustil!

Da, Herman Velik je stal z obema nogama v javnem življenju! To ve najbolj njegova družina, še posebej njegova žena, ki ga je morala neštokrat čakati, če ga je spremljala na njegovih opravkih, ko ga ni bilo in ni bilo, ker je imel vedno spet še opravke, ki je bil bolj nujen kot obljuba, da se bo kmalu vrnil.

Dobro se spominjam, ko sem jo ob taki priložnosti nagovoril, da je to pač usoda žene in družine, če ima mož take odgovorne naloge v javnem življenju. In dobro se spominjam odgovora: In vendar je naš atej najboljši oče in najboljši mož! Zato verjetno ne moremo oceniti, kaj pomeni ta nenadna izguba dobrega moža in najboljšega očeta za žalujočo vdovo in za sinova in hčerke, ki jim lahko zagotovimo samo svoje globoko sočustvovanje in izrekamo svoje iskreno sožalje!

A Herman Velik ni bil le dober oče in vzgojitelj svoji družini, marveč je bil vzgojitelj in pravi oče tudi otrokom, ki jih je poučeval v šoli v Kotu, ki se ima prav njemu zahvaliti, da še ni bila ukinjena. Kot resnični vzgojitelj se je pokojni zavedal, da učiteljeva dolžnost ne preneha s koncem šole in je zato vršil svoje vzgojno delo tudi še naprej v slovenskem prosvetnem društvu, ki ga je ustanovil, da je v njem združeval mladino in tako vzgajal mladi rod v značajne in zavestne člane slovenske narodne skupnosti in avstrijske domovine.

Brez dvoma je prav pri tej vzgoji v svojem šolskem okolišu našel tiste pravilne osnove, ki jih je potem posredoval kot urednik „Mladega roda“ vsem našim šolarjem, v tako živi in zanimivi obliki, da je ta mesečnik postal neobhodno potrebno berilo pri slovenskem pouku.

In tako bo Hermana Velika poleg mladine v Selskem Kotu pogrešal ves naš mladi rod širom naše zemlje, ker

je bil z njim v stiku s svojim listom in ga navduševal za lepoto materinskega jezika in za vrednote prave ljubezni do naroda.

In prav tako ga bodo pogrešali učitelji, ki jih je združeval okoli „Mladega roda“ in povezoval v skupnost, ki se je utrjevala na vsakoletnih izletih in srečanjih v zavesten krog prijateljev mladega roda v najširšem smislu, kakor se je to pokazalo še posebej lepo na zadnjem sestanku v Bilčevsu.

Herman Velik je stal ves, z obema nogama v javnem življenju! To zlasti kot župan selske občine! Ne le, da se ima občina prav njemu zahvaliti, da je tudi po združitvi občin ohranila svojo samostojnost — župan Herman Velik je selski občini vtisnil svoj pečat: znal ji je s svojim izravnalnim in posredovalnim značajem ohraniti in zavarovati avtohtono svojstvenost in ji hkrati zagotoviti razvoj v svobodno komunalno skupnost s potrebnimi modernimi napravami — in vse to ob skromnih finančnih in gospodarskih sredstvih gorske občine.

Da je to zmogel, pokojni ni štedil nobene poti in nobene intervencije — hodil je od urada do urada, trkal na vsa vrata, samo da bi uspel za svojo občino, kateri ni bil le predsednik, marveč v pravem prvotnem smislu besede — župan — oče županije, da je postala znana kot samonikla občina ne le v deželi in državi, marveč tudi preko meje, kjer jo je povezal in pobratil s Škofjeloško občino, s katero so letna srečanja postala v resnici praznik obeh občin.

In sedaj župana Hermana Velika ni več med nami! Stojimo ob njegovi krsti, da zadnjič jemljemo slovo od njega, a ne od tega, kar nam je v svoji pridnosti in prizadevnosti dal in ustvaril. To bo ostalo!

Ostal bo njegov spomin zlasti tudi v naših osrednjih organizacijah, kjer je z enako marljivostjo delal in prispeval svoje v občo korist naše narodne skupnosti, kot podpredsednik Slovenske prosvetne zveze je stalno opozarjal posebej na šolsko vprašanje in dajal pobude in nasvete za zboljšanje na tem področju.

Kot član izvršnega in na zadnje upravnega odbora Zveze slovenskih organizacij na Koroškem je neposredno posegal tudi v politično dogajanje

in s svojo tehtno in preudarno besedo vplival na čestokrat zelo težke in odgovorne odločitve in sklepe v korist obstoja in vsesplošnega razvoja slovenske narodne skupnosti na Koroškem.

Povezan z avstrijsko politično strukturo je kot član socialistične stranke večkrat izravnalno posredoval, vedno pa je bil dosleden in brezkompromisen, kadar je šlo za bistvena vprašanja naše slovenske narodne skupnosti. Tako je takoj izstopil iz tako imenovane študijske komisije, v katero ga je poslala kot svojega zastopnika socialistična stranka, čim je spoznal, da ne dela v korist slovenske narodne skupnosti; prav tako je brezkompromisno odklanjal sklep treh strank o izvedbi ugotavljanja manjšine in se odločno izjasnil proti tozadevnemu zakonu in zakonu o narodnih skupnostih, predvsem pa je vplivno soodločal pri sestavi pisma slovenskih socialističnih funkcionarjev na strankino vodstvo z apelom, da spremeni svoje negativno stališče do našega vprašanja!

Pri vsem tem ogromnem delu pa je imel Herman Velik še čas, da se je posvetil tudi športu in njegovemu razvoju tudi v slovenskih vrstah. Ne le selskemu športnemu društvu, marveč še posebej Slovenskemu atletskemu klubu, katerega podpredsednik je bil, sta veljali njegova posebna ljubezen in pozornost. Tembolj tragična je zato njegova smrt, ki ga je tako nenadoma in nepričakovano doletela v tako mladih letih, ko je med organizatorji prvega mednarodnega turnirja spremljal goste Slovenskega atletskega kluba.

Ko se ob krsti poslavljamo od Tebe, dragi prijatelj Herman, naj Ti izrečem pristržno zahvalo za Tvoje iskreno in odločno zavzemanje za naše narodne interese, za Tvojo neomajno zvestobo narodu, za Tvojo ljubezen do materinega jezika, za Tvoje požrtvovalno in nesebično delo in sodelovanje v slovenskih narodnih organizacijah.

Pravijo, da je vsakdo nadomestljiv. Ob tej smrti pa se zavedamo, da polagamo v prezgodnji grob nadomestljivega moža. Kjerkoli je delal in ustvarjal, je zapustil nenadomestljivo zgubo! Kdo ga naj nadomešča kot moža in očeta v družini, kdo kot župana v Selah, kdo kot učitelja v Kotu, kdo kot odbornika, sodelavca in aktivista slovenskih narodnih organizacij? Ne — ni ga nadomestila — mi mu lahko samo zagotavljamo, da ga hočemo posnemati, da hočemo po možnosti nadaljevati njegovo delo, da ga hočemo vedno ohraniti v spominu, zavedajoč se besed pesnika — junaka, da naši v nas so pokopani, mi smo njih nagrobni križ!

Govor tretjega predsednika koroškega deželnega zbora Josefa Guttenbrunnerja

Verehrte Trauergemeinde, liebe Frau Velik!

Wir, die Mitglieder des Bezirksausschusses der SPO und die Partei selber trauern mit Ihnen und Ihren Kindern und wir teilen Ihren Schmerz über das Unwiderrufliche, daß Ihnen durch den allzufrühen Tod des Gatten und des Vaters geschehen ist. Auch für uns ist durch den Tod unseres Genossen Herman Velik Unwiderrufliches geschehen. Daß er nun nicht mehr lebt, schafft auch in unseren Reihen einen leeren Platz, einen Platz, den er mit dem Leben eines vorbildlichen Sozialisten ausgefüllt hat. Laute und große Worte über das, dem er sich verpflichtet und verantwortlich fühlte, waren ihm auch in seinem Leben als politischer Mensch völlig fremd. Die Pflicht und die Verantwortung, die er als Vertrauensmann seiner Gesinnungsgenossen und als Bürgermeister dieser Gemeinde freiwillig auf sich genommen hatte, erfüllte er im Geiste der Brüderlichkeit, die ihn mit der Österreichischen Sozialdemokratie verband, durch Arbeit für Partei und Gemeinde. Und was er sich zu tun vornahm, das orientierte er trotz aller Zugeständnisse, die er an das jeweils mögliche machen mußte, an den Grundsätzen der österreichischen Sozialdemokratie. Und daher kam seine Festigkeit, daher kam seine Sicherheit und daher kam seine große Beson-

nenheit und nicht zuletzt seine Treue trotz schmerzlicher Enttäuschung, die auch ihm die Partei bereitet. Ich weiß, wie ihm das weh getan hat. Dafür nun können wir ihm — er hört es ja nicht mehr — persönlich nicht mehr danken. Für all das, für das er eingestanden ist, für das er gesorgt hat, für das er Opfer gebracht hat, können wir ihm nicht mehr persönlich danken. Aber danken müssen wir Ihnen, liebe Frau Velik, Ihnen und Ihren Kindern, denn wenn sie ihn nicht mit uns geteilt hätten, dann hätte er einer von uns nicht sein können. Das ist immer die große Rolle der Frauen von politisch tätigen Menschen. Und wenn ich im Namen der Sozialistischen Partei und auch in meinem eigenen Namen — er war mir doch durch viele Jahre ein guter, verlässlicher Weggefährte in der politischen Arbeit — versichere, daß die Freundschaft, die uns mit Herman Velik verbunden hat, über den Tod hinaus reichen wird, so soll das zweierlei bedeuten: 1. daß wir uns vornehmen, seinem Beispiel durch das, was wir in Zukunft tun und lassen, Ehre zu machen, ihm keine Schande als Sozialisten zu bereiten und 2. daß wir die Freundschaft, die uns mit ihm verbunden hat, seiner Frau, seiner Witwe und den Waisen zuwenden wollen, wo immer es möglich ist, zu helfen und ihre Sorgen zu teilen. Wir werden nicht versäumen es zu tun.

Nad tritisoč žalnih gostov je ta dan prišlo v Sele, da Hermanu Veliku izkaže poslednjo čast. To pa je tudi že zgovoren dokaz, kako je pokojni Herman bil med našimi ljudmi priljubljen in cenjen in da je imel mnogo prijateljev tudi izven naše domovine. Med žalnimi gosti je bil tudi deželni glavar Leopold Wagner, Jugoslovanski generalni konzul SFRJ v Celovcu Bojan Lubej, predsednik Zveze kulturno prosvetnih organizacij Slovenije Ivo Tavčar s člani predsedstva, delegacija pobratene občine Škofja Loka, predstavniki vseh slovenskih narodnih organizacij. Prišli so, da se poslovijo od Hermana Velika z bolečino v srcu, ki bo v nas zapustila težak spomin na tisti trenutek, ko smo zvedeli, da Hermana Velika ni več.

Ob krsti pokojnega Hermana Velika, ki je stala pred poslopjem občine Sele, so se zvrstili številni govorniki, ki so se v imenu organizacij in ustanov poslovili od sodelavca in tovariša. To so bili Anton Hribernig, v imenu občinskega odbora Sele in v imenu društva Naturfreunde, okrajni glavar dvorni svetnik dr. Marko v imenu okrajnega glavarstva Celovec, Rudi Vouk v imenu šolskih oblasti ter v imenu legov maturantov učiteljskega, v imenu občinske skupščine Škofja Loka predsednik Tone Polajnar, v imenu učiteljev v Selah Johan Jaklič, v imenu NSKS Ignac Domej, v imenu Zveze slovenskih organizacij in Slovenske prosvetne zveze dr. Franci Zwitter, v imenu Slovenske gimnazije, dvorni svetnik ravnatelj dr. Pavle Zablatnik, v imenu Kluba koroških Slovencev v Ljubljani dr. Lojze Ude, v imenu Slovenskega atletskega kluba Matevž Wieser, v imenu SPD Planina v Selah Stanko Olip in v imenu SPO tretji predsednik koroškega deželnega zbora Josef Guttenbrunner.

Vsi govorniki so nakazali velike zaslugе Hermana Velika, ki jih je doprinesel v javnem življenju, kot župan, učitelj in vsestranski funkcionar v slovenskih narodnih organizacijah ter mu izrazili svojo zahvalo za njegov doprinos. Tri govore objavljamo v celoti, ker je v le-teh zajeeto vse delo Hermana Velika in v katerih je naglašena vsa širina njegovega značaja, s katerim je pokojnik pridobil številne prijatelje in sodelavce med pripadniki obeh narodov v deželi.

Ni bilo človeka, ki bi ob tej žalni svečanosti lahko zatajil solza in globoke prizadetosti. Posebno ne v trenutkih, ko je iz grl pevcev Slovenske prosvetne zveze, ki jih je vodil Valentin Hartman, okteta Jelovica iz Škofje Loke ter pevka in pevcev domačinov, otožno zadonela pesem žalosti, pesem ki je tožila, da našega dragega Hermana ni več.

Pogrebne obrede ob asistenci domačega župnika in kaplana ter drugih župnikov je opravil prelat Aleš Zechner, ki se je od pokojnika prav tako poslovil z ganljivimi besedami. Od svojega učitelja pa so se poslovili tudi učenci in učenke ljudske šole v Kotu in to z verzi pesnika Valentina Polanška, ki jih je napisal ob tem žalostnem trenutku. Od Hermana Velika pa se je kot učitelj verouka poslovil ob odprtem grobu tudi kaplan Ivan Matko in Velikov prijatelj in kolega Valentin Polanšek; slednji s čustveno prizadetostjo žalostnih verzov, ki jih samo pesnik ob izgubi dragega prijatelja lahko izpove.

Z Hermanom Velikom smo položili v domačo zemljo človeka, ki je prerano moral končati svoj bogati delovni dan, prerano zapustiti širo njivo svojega dela, svojo družino in prijatelje. Dragega Hermana bomo ohranili v trajnem spominu. Ostal nam bo za zgled ob naših prizadevanjih. In prav je, če je SAK svoj mednarodni turnir, kot je povedal govornik, odslej imenoval Turnir Hermana Velika, ki ga je smrt doletela ob pričetku tega prvega mednarodnega nogometnega turnirja.

Ženi Marli, otrokom in vsem sorodnikom ter prijateljem še enkrat izražamo naše globoko sočutje.

Slovenska prosvetna zveza je namesto venca za pokojnega podpredsednika SPZ Hermana Velika darovala tisoč šilingov za Slovensko šolsko društvo.

Slovo predsednika občinske skupščine Škofja Loka Toneta Polajnarja

Preveč kruta je bila vest o nenadni smrti župana Hermana Velika iz pobratene občine Sele na Koroškem, da bi se v prvem trenutku zavedli, koga smo izgubili. Le počasi se nam misli urejajo, tako kakor se nam zbirajo in vrstijo spomini na velikega človeka, ki je bil ponosen pripadnik svojega naroda in ki je v boju za narodove pravice raste, živel in izgorel. Smrt župana je težak udarec za selsko občino in občane, smrt soproga in očeta pa je nenadomestljiva izguba za njegovo družino. V imenu loških občanov in Skupščine občine Škofja Loka izrekam užalošeni družini in občini Sele naše globoko sočustvovanje in sožalje.

Občani občine Škofja Loka spoštujejo svoje prijatelje. Le redki pa so med njimi, ki jih poznajo in cenijo tako kot župana in prijatelja, Selana Hermana Velika. Kmalu, ko sta v letu 1972 sklenili občini Sele in Škofja Loka pobratenje, se je seznanil z delom in življenjem ter s problemi delovnih ljudi in občanov naše občine.

To zanimanje je ob uradnih in prijateljskih srečanjih nenehno dokazoval ter nam pogosto svetloval tudi ob problemih, ki so sicer samo naši. Posebno živo pa je bilo njegovo sodelovanje, kadar je šlo za vprašanja, ki so si podobna v obeh občinah.

Preko njega in s pomočjo njegovih sodelavcev smo tudi loški občani vedno bolj spoznavali življenje in problematiko bratske slovenske koroške občine in njenih ljudi, med katerimi smo dobili številne dobre prijatelje. In vselej smo si skupaj prizadevali najti najprimernejše poti iz trenutnih nadlog in težav v boljše prihodnost naših občanov in vsega človeštva.

Osnovno vodilo in življenjsko načelo prijatelja Hermana je zapisano v listi-

ni o pobratenju, ki sta jo sprejeli obe občini. Njegovo delo in hotenje je bilo vlikano v vsako obliko prizadevanj za utrjevanje medsebojnih vezi na kulturnem in telesno-kulturnem področju, za razvijanje prijateljskega sodelovanja med ustreznimi organizacijami in društvi obeh občin.

S tem pa je bilo njegovo delo posvečeno tudi približevanju višjim ciljem, to je razvijanju in utrjevanju prijateljstva med narodi in državami, posebno med sosednjimi, v katerih živijo pripadniki istega naroda. Vedno smo skupaj spoštovali tako postavljena načela, zato pa je bil tudi župan Herman Velik kot njihov stvoritelj pri nas vedno dobrodošel in z vsem spoštovanjem sprejet gost in prijatelj.

Komaj verjamemo resnici, da dragega nam Hermana Velika ni in da ga ne bo več med nami, saj smo bili skupaj še na dan vstaje slovenskega naroda, komaj deset dni pred njegovo smrtjo. Tudi sam se je z nami veselil praznika in doseženih uspehov in ustvarjal, kakršen je bil, snoval zamisli za prihodnje sodelovanje med občinama. Pripravljal je načrte, katerih uresničitev bi prispevala tudi k trezni presoji, ocenjevanju in razreševanju odprtih vprašanj koroških Slovencev in obeh sosednjih držav.

Njegovo neumorno delo je na vsakega sosesednika vedno vplivalo z zaupanjem in dajalo vtis, da je tako v idejah kot v dejanjih neuničljiv — in prepričan sem, da je tak tudi bil. Saj bo njegovo delo dalje živelo, mi, ki smo ostali, pa se obvezujemo, da bomo neomajno stopali po poti medsebojnega poglobljenega sodelovanja in zvestega prijateljstva, kakršno je bil zanosoval župan bratskih Sel — Herman Velik.

Slava njegovemu spominu!

Tradicionalno planinsko srečanje v znamenju solidarnosti z koroškimi Slovenci

Minulo nedeljo 8. avgusta smo se planinci treh dežel oziroma iz treh držav — Avstrije, Italije in Jugoslavije spet srečali na tradicionalni prireditvi slovenskih zamejskih planinskih društev in Planinskega društva Jesenice pri Erjavčevem domu tik pod sedlom Vršiča. Kakor je znano, je namen teh srečanj gojiti in utrjevati tovariške odnose med planinci iz zamejstva in planinci iz matične države. Letošnje srečanje se je odvijalo v duhu solidarnosti z bojem koroških Slovencev za pravice zamejstvenikov v avstrijski državni pogodbi. Tudi po oficialnem delu srečanja, so v Erjavčevi koči odmevale predvsem mile priljubljene melodije koroških narodnih pesmi tako, da se je vsestransko manifestirala solidarnost s Korošci.

Letošnje srečanje bi po načrtu moralo biti na Benečanskem. Strašni potres na tem področju pa je to namero preprečil. Da pa med temi srečanji ne bi nastala vrzel, se je Planinsko društvo Jesenice obvezalo, da pomaga beneškim planincem iz zagate in organiziralo srečanje, ki je odlično uspelo.

Na teh srečanjih sodelujejo sledeča društva: Planinsko društvo beneških Slovencev, Slovensko planinsko društvo Celovec, SPD Gorica, SPD Trst in Planinsko društvo Jesenice, ki je bilo pred leti pobudnik za tovrstna srečanja.

Letošnje srečanje je otvoril predsednik PD Jesenice tovariš Košnik. Svoj pozdravni govor je posvetil boju zamejskih Slovencev za njihove

ve pravice. Pri tem je zlasti poudaril boj koroških Slovencev, ki ravno v zadnjem času doživljajo težke čase. Izrazil je upanje, da bo država sosedja Avstrija le uvidela ničevost svoje manjšinske politike in da bo temu primerno ukrepala in spreme-

venci tako dolgo nadaljevali naš boj za izpolnitev določil iz avstrijske državne pogodbe, dokler te ne bodo uresničene.

Po končanem oficialnem delu so nas gostitelji iz Jesenic presenetili z lepim kulturnim programom — z nastopom planinske pihalne godbe in mladinskega tamburaškega ansambla. Kot posebnost tega dneva je bila demonstracija plezalne tehnike, tako v neposredni bližini Erjavčevega doma kot tudi v navpični steni Mojsstrove. Po srečanju je bilo v koči in pred kočo pravo planinsko slavlje z godbo, plesom in peljem.

Medtem ko smo slovenski planinci treh držav v čudovitem svetu skalnatih orjakov Prisojnika, Mojsstrove in Škratice manifestirali tovariško povezanost, medsebojno razumevanje in solidarnost z bojem koroških Slovencev, pa se je istega dne v Škocijanu odvijala čisto drugačna prireditev, na kateri se je sejalo zdrabo in sovraštvo proti koroškim Slovincem in avstrijskim demokratom. Na tej hujskaški prireditvi je avstrijska policija in tajna policija pokazala svoj pravi obraz in metode, ki nas neprijetno spominjajo na tiste čase, ko je v naši deželi in po ostali Evropi odločala Gestapo. 24 aretiranih in ranjenih koroških Slovencev in avstrijskih demokratov je sramotna bičanca, kako se v Avstriji pojmuje demokracija. Upravičeno se sprašujemo čemu so avstrijski zakoni in čemu je policija, ki teh zakonov ne spoštuje.

Poznate § 268?

Marsikateri gledalec ali udeleženec škocijanskega srečanja „rjavih“ se je čudil nad brutalnim in nelegalnim ravnanjem varnostnih organov. Zadosťovalo je že, da si protestiral proti nelegalnemu ravnanju policajev in že so te aretirali. Neki Dunajčanki, ki se je prav tako začudila, je neki žandar (službene številke pa kot vsi žandariji ni dal) zabrusil: „Kennen sie den § 268? Das ist Sympatisieren mit den Kärntner Slowenen! Wie lange wollen sie das noch tun?“ Sicer tega paragrafa dejansko ni, a namen tega je bil strahovanje. Vedno bolj jasno postaja, da ni samo KHD, ki ščuva, marveč, da to ščuvanje odobravajo in forsirajo tudi najvišji državni in varnostni organi.

Obvestilo

ZVEZE SLOVENSKEH IZSELJENCEV

Zveza slovenskih izseljencev obvešča, da bo imela v nedeljo 29. avgusta 1976 s pričetkom ob 14.30 uri v prostorih gostilne Ogris (Miklavž) v Bilčovsu svoj

REDNI OBČNI ZBOR

povezan s tradicionalnim

DRUŽABNIM SREČANJEM

Letošnji DAN IZSELJENCEV vpada v čas, ko smo po kapitulaciji uradne Avstrije pred nemškimi nacionalisti koroški Slovenci prisiljeni, da z odklonitvijo diktata o preštevavanju izpričamo svojo življenjsko voljo. Zato prisrčno vabljeni vsi izseljenci z družinami, prijatelji in znanci.

Zveza slovenskih izseljencev

Lepa kulturna prireditev v Slovenjem Plajberku

V soboto 7. avgusta je bil Ožekarjev hotel v Slovenjem Plajberku prizorišče nenavadne kulturne prireditve: Jasna KNEZ, članica ljubljanskega studia za sodobni ples, je prikazala številnemu občinstvu, nemškemu gostom in domačinom, izrazne ples (Ausdruckstanz) na osnovi slovenske koroške ljudske pesmi (Pojdaj v Ruše, Uštno je v igred), jazzovske glasbe in izvirne sudanske narodne pesmi.

Izrazni ples ni ne folklor ne balet, pač pa se ravna ali po besedilu in melodiji ali pa oblikuje umetnica h kaki glasbi svoj kasni plesni izraz iz čustev, ki jo napolnjujejo. Jasna Knez je nastopala — kakor nam je v pogovoru po nastopu povedala — v zadnjih dveh letih že večkrat na Koroškem (Globasnica, Reka pri St. Jakobu v R.) in tudi na Dunaju — skupaj z našima slovenskima pisateljema Lipušem in Messnerjem.

Tudi v Plajberku smo poslušali — z ozirom na številne nemške goste v nemščini — Messnerjevo črlico Gluho lozo na Koroškem. Avtor jo je prebral osebno. Izkazalo se je, da so mnogi tuji letoviščarji o nas Slovenci ali narobe informirani, ali pa sploh ne. Po predstavi so se zato razvile živahne diskusije o prebranem tekstu pa tudi o zanimivem plesu.

V odmorih med plesi je prof. Janko Messner bral iz Menartovih časopisnih stihov in Rudolfove Zvegle potepuhove, tudi nekaj lastnih nemških prevodov teh dveh duhovitih slovenskih pesnikov, ki se spoznata na ironijo in rahli črni humor.

Dipl. inž. Wieser Feliks je v imenu našega prosvetnega društva pri srčno pozdravil oba nastopajoča in hkrati opozoril na malomarni krivični odnos boroveljske občine do kulturne dejavnosti SPD „Vrtača“, saj na prošnje za finančno podporo te dejavnosti ne rečejo ne bev ne mev. Takšna je pač enakopravnost koroških Slovencev.

Programske točke — ples in literarne vložke — je povezovala dijakinja gimnazije za Slovence, tajnica našega društva Jožica Čertlov.

Prav je, da se naše ljudstvo seznanja z nenavadnimi dosežki, kakršni so za Plajberk brez dvoma izrazni ples. Morda bi bilo prav malo več komentarja za začetek, ljudje pač hočejo takoj vse „razumeti“, četudi so čustva (tudi plesalke) individualna, to se pravi (samo) njena. Dijakinje slovenske gimnazije, ki so prireditev gledale, so spontano obžalovale, da koroški Slovenci nimajo takšnega plesnega studia.

a. v.

Bridko prizadeta družina

Pretrsla nas je žalostna vest, da je komaj mesec dni po smrti Joškota Malleja pred dnevi umrla tudi njegova žena gospa Marjeta Malle iz Brodi v 44. letu starosti. Njena nepričakovana smrt nas je vse globoko pretresla, zlasti seveda njene otroke, ki so v tako kratkem času izgubili svoje starše.

Pogreb je bil v sredo. Podrobneje bomo poročali v prihodnji številki.

Jutri otvoritev avstrijskega lesnega sejma

Jutri se bodo odprla vrata 25. Avstrijskega lesnega sejma v Celovcu, ki bo trajal do vključno 22. avgusta. Letos bo razstavljalo 1600 razstavljalcev iz 30 držav. Kot posebna atrakcija bo vsekakor demonstracija sejemske žage, sejemske mizarke delavnice, veliko zabavišče in še cela vrsta drugih zanimivosti. Letos bodo prvič razstavljali v novo zgrajeni hali V, ki je pravi ponos celovškega sejma. Z izgradnjo te hale se je pokrita razstavna površina na sejmskem razstavišču občutno povečala, kar zgovorno priča o prizadevnosti vodstva sejma, ki stremi za tem, da bi bili celovski sejmi čimbolj atraktivni.

Najbolje se seveda prepričate o kakovosti sejma, če ga obiščete. Samo tako boste imeli priložnost seznaniti se z najnovejšimi izsledki na vseh področjih. Pridite in ne zamudite te lepe priložnosti.

IVAN CANKAR

21

Martin Kačur

Življenjepis idealista

Lojze je trudoma vzdignil glavo, nastavil je roke v perišče in se je zasmel kakor nekoč, tiho, sunkoma; nato je bil spet resen njegov bolni, zgodaj ostareli obraz. Deset let mu je bilo, njegovo telo pa je bilo drobno in slabotno, kakor telo petletnega otroka, in se je izgubilo pod odejo; čelo je bilo še bolj izbočeno; viselo je ogromno nad drobnim, splahnelim obrazom, nad globokimi, svetlimi očmi.

Položil je darila na odejo in ni pokusil ne rožičev, ne fig, ne bonbonov.

„Ata!“

Kačur se je sklonil nizko k njemu.

„Ata, prav do ust... da ne bodo slišali mama!“

Kačur se je sklonil do njegovih ust in je čutil v lice vročo sapo.

„Ata!“ je šepetal Lojze težko sopeč. „Povejte, če je res! Ali bom res moral umreti?“

Kačurja je izpreletel mrz po vsem telesu in mu je segel do srca.

Zavil je Lojzeta v odejo, vzel ga v naročje in ga je pritisnil k sebi.

„Kdo je tako rekel, Lojze?“

„Mama so rekli!“ je šepetal otrok in ga je objel z rokama okoli vratu. „Ali bom res umrl, ata?“

„Ne boš umrl! Jaz ne pustim!“

Ni tolažil samo otroka — upiral se je sam tisti mrzli grozi, ki mu je oklepala srce, kadar je pogledal na sinovo drobno, zgrbljeno, splahnelo telesce, na njegov sivi, ostareli obraz in je srečal plahi, mrtvi pogled njegovih motnih oči.

Hodil je z njim po izbi in ga je zibal v naročju.

„Zakaj pa misliš na take hude besede, Lojze? Ne poslušaj jih, in če si jih slišal, pozabi nanje! Kako bi mogel umreti, Lojze, ko te imam rad? Zdaj bo že kmalu Božič, pa ti bom napravil jaslice... sam jih bom napravil, lepe jaslice!“

„Samo zame?“

„Samo zate, Lojze! Tja ti jih bom postavil, v kot, k postelji! In ti boš dajal nanje rozine iz potice, da jih bodo ponoči pastirji nosili k Jezusu!“

„Tudi lani sem jih dajal, pa jih je pojedel Tone, ko sem spal!“

Letos jih ne bo; jaz bom sedel ob postelji vso noč in bom gledal, da se ne bo kaj zgodilo! In če se boš zbudil in ne boš mogel zaspiti, se bova pogovarjala...“

„Tudi o mestu se bova pogovarjala, ata... tudi jaz bi šel rad v mesto, kakor Tone...“

Njegove oči so gledale svetlo, globoko, kakor v neznano čudo, v daljno lepoto, ki ni dana vsakemu, da jo ugleda.

„Tudi ti pojdeš v mesto, Lojze, in boš velik gospod... in ti me boš imel rad, kadar boš gosposki, ne boš se me ogibal, ne boš tako jezno gledal name, kakor Tone...“

„Zmerom vas bom imel rad, ata!“

Položil ga je na posteljo, spravil mu je roke pod odejo in ga je odel do vratu.

„Zdaj zaspi, Lojze! Nič ne misli hudih misli, nič ne sanjaj! Zbudil se boš zjutraj in boš zdrav in se bova igrala, kakor prej!“

Lojze ga je pogledal s prestrašenimi očmi.

„Kaj greste stran, ata? Ne hodite stran... ne nocoj!“

Čuden strah je bil v njegovem stokajočem glasu; izvil je roke izpod odeje in jih je iztegnil proti očetu.

„Nikamor ne pojdem, Lojze; zmerom bom blizu tebe in te bom slišal... Ti pa spi; lepo spravi roke pod odejo, da te ne bo zeblo, zatisni oči in misli na Božič in na Veliko noč in boš zaspal!“

Lojze je zatisnil oči napol in je gledal na očeta izza košatih trepalnic...

Kačur je stopil v drugo izbo in je zaprl natihoma duri.

„Kdo je bil tukaj?“ je vprašal šepetaje.

„Kdo da bi bil? Nikogar ni bilo!“ je odgovorila žena z rezkim, osornim glasom.

„Ne tako naglas! Otrok bo zaspal! — Jaz pa sem slišal, da so bile odprte duri in da je stopil nekdo v izbo in da si govorila z njim in da je šel... Kdo je bil? Moški koraki so bili...“

Z neizmernim zaničevanjem, s studom v nasmehu mu je pogledala v obraz in je oponašala njegov šepetajoči glas.

„Res? Moški koraki da so bili? Glej! Kako si uganil! Čudno, da še poznaš moške korake!“

„Kdo je bil?“

„Kaj zdaj? Ne nobeden več ne sme v hišo? Pusti me na miru!“

Globoko sovraštvo je pogledalo iz njenih oči; srečalo se je z njegovim sovraštvom, lica so ji bledela — žival se je ozrla v žival... En sam hip je bil, omahnila sta obadva.

Kačur se je vrnil v izbo k sinu. Luč je bila privita in je svetila zaspalo. Stopil je k postelji in se je sklonil. Lojze je dihal težko, tiho, v dolgih presledkih; izza polzatisnjenih trepalnic so gledale bele oči; čelo je bilo potno in tudi na rokah je bil mrzel pot.

„Zaspal je!“

Po prstih je šel po izbi, odvil luč še niže, postavil je stol poleg postelje in je sedel.

„Saj to ne more biti! Tako neusmiljen ni Bog, da bi mi vzel še to!“

V polmraku je videl pod sabo drobni, sivi, prezgodaj ostareli obraz in zdelo se mu je, da je zapisana tam povest njegovega življenja in tega življenja topo, ostudno trpljenje...

V čudni tišini, v polmraku, v zadehlem vzduhu so vstajali v njegovem nemirnem, v grozi vzdramljenem srcu spomini jasneje in razločneje nego kdaj poprej; videl se je v ogledalu in se je sam prestrašil...

Šel je nekoč mlad fant, napotil se je v svet z lahkim korakom in njegovo srce je bilo polno upanja. Pa ni bilo samo upanja polno, neizmerna ljubezen, vseobsežna, je bila v njem. Šel je in je ponudil od svojega bogastva, od svoje ljubezni ljudem. „Glejte, razbojnika, ponuja nam ljubezen — kamenjajte

Miška zida

Sredi gozda je ležal prelep travnik. Miška je prišla iz gozda, v šapici je nesla majcen kovček. Aha, je rekla, travnik sredi gozda, se pravi jasa. Šla je na sredo travnika in se poskušala razgledati okoli sebe, ampak trava je bila previsoka in tako ni videla nič.

— Kar v redu, je rekla, tukaj se naselim.

Odprla je kovček in vzela iz njega sekirico. Posekala je vso travo daleč naokoli.

Spet je odprla kovček in vzela iz njega majhno lopato. Izkopala je temelje za hišo.

— No, zdaj sem pa utrujena, je zavzdihnila, in lačna sem tudi.

Odprla je kovček in vzela iz njega majcen mišji sendvič. Sedla je, grizljala sendvič in gledala naokoli. Pa je spet segla v kovček, vzela iz njega majceno steklenico z limonado in si jo nalila v čisto droben kozarec. Jedla je in pila, in kadar ni imela ravno polnih ust, si je popevala drobno mišjo pesmico.

Sonce je prijetno grelo in miška sama ni vedela, kdaj je zadremala. Ostanek sendviča ji je padel iz šapice in pričela je čisto narahlo smrčati.

Sanjalo se ji je, da je bila njena hišica že postavljena, hišica z verando, na kateri je stal rdeč gugalni stol pa lončki s spominčicami. In še je sanjala, da so jo prišli obiskat njeni prijatelji, sedeli so na verandi in pili čaj z medom in jedli rdeče jagode in prepevali kot nori. Tedaj pa se je zgodilo nekaj groznega. Skozi travo je prilomastila ogromna siva gosenica, pa kar naravnost proti hišici.

Miška se gosenic ni ravno bala, ampak ta je bila zares ogromna in strašna na pogled. Bila je skoraj tako velika kakor miška! Če ne še večja! Ogromna! In imela je grozno velike oči in je z njimi tako grdo gledala. Miška je zavpila, njeni prijatelji pa so se razbežali po travniku.

Gosenica pa kar na verando, pa kar naprej, v kuhinjo in v spalnico. Miška je zavpila:

— Pojdi ven, slišiš? Ven pojdi, izgini!

Iz spalnice se je zaslislalo čudno hrščenje. Miška je še enkrat rekla, tokrat malo tiše:

— Ven iz moje spalnice, ti... ti ost... ostuda!

Iz spalnice se je zaslislalo glasno smrčanje. Miška se je previdno splazila noter. In kaj je videla?

Ta nemarna gosenica je bila zlezla v nje-

no belo posteljo in se pokrila z njenimi čipkastimi rjuhami in svileni odejo. In zdaj je spala in grozno smrčala. Vse na gosenici je bilo enostavno grozno, to je edina beseda, ki je primerna. Miška je skrila glavo v šapice in grenko zajokala. Kaj naj stori, le kaj?

Odšla je na verando in sedla v lepi rdeči gugalnik. Previdno in potihoma so se priplazili njeni prijatelji iz svojih skrivališč.

— Kje pa je? so šepetali. Ali je že odšla?

— Ni, ne! je jokala miška. Spi v moji beli postelji in smrči. Gotovo ne bo nikoli več odšla in jaz si bom morala postaviti drugo hišo.

Sova se seli

Nekega dne je srečala sova grlico.

„Kam si se odpravila?“ jo je vprašala grlica.

„Na vzhod potujem,“ je povedala sova.

„Čemu neki?“ je hotela vedeti grlica.

„V teh krajih ne marajo ljudje mojega skovikanja,“ je odgovorila sova. „Zato se preselim na vzhod.“

„Radi te bodo imeli samo, če boš spremenila svoj glas,“ ji je dejala grlica. „Če pa glasu ne spremeniš, te ljudje tam prav tako ne bodo marali, kakor te ne marajo tukaj.“

(Kitajska)

Za dobro voljo

Mihec je šel s svojim očetom na Triglav. Bila sta že skoraj na cilju. Mihec se ustavi in reče z jokavim glasom: „Oh, očka, ne morem več naprej. Ta vročina je strašna.“

Oče: „Kar pogum, Mihec. Vzemi za vzgled toplomer. Ta se dviga celo pri največji vročini.“

Mirko je v šoli raztresen. Med potjo je našel brošča in se igra z njim pod klopjo. Učitelj opazi, da so Mirkove misli drugje in ne pri pouku. Nenadoma ga pokliče: „Mirko, kdo je izumil električno žarnico?“

„Jaz že ne,“ odvrne naglo Mirko.

Učitelj boče pojasniti učencem besedo „velikodušen“. Zato pove otrokom basen o levu in miški. Nato vpraša: „Kaj lev ne bi bil, ko bi bil miško pojedel?“ „Sit!“ se odreže Mihec.

Dve deklici ližeta čokolado. Triletni Tinček se jima pridruži in ju vpraša: „Kaj imata tukaj?“ Deklici sta nejevoljni in ena mu odgovori:

„Radovednost.“ Tinček hitro steče domov k mami in zapiše: „Mama, prosim te, kupi mi za dinar radovednosti!“

Mali Branko se prvič pelje po železnici. Vlak je zapeljal v predor. Ko pripelje iz hriba, se Branko srečno nasmehne: „Vidiš, mamica, zdaj je spet jutro!“

„Janezek, zakaj si tak? Vsak opomin gre pri tebi skozi eno uho noter in skozi drugo ven. Križ je s teboj!“ „Očka, saj nisem kriv, da imam dvojne ušesi!“

— Tiho, miška, ne jokaj! so jo tolažili prijatelji. Počakajmo tri dni, mogoče bo odšla, čene, ti bomo mi postavili novo hišo.

— No, prav, je zavzdihnila miška, pa čakajmo!

Spet so sedli k čaju. V začetku so še malo plašno pogledovali proti vratom, potem so pa kar pozabil na zoprno pošast. Pili so slaček čaj in regratovo pivo, tako da so bili že kar pijani, jedli so jagode in solato iz kislice in v sladkorju pražena pšenična zrna in se imeli še kar nekam imenično.

Napočilo je jutro tretjega dne. Miška in prijatelji so se prelegovali na verandi in drug drugega škropili z jutranjo roso.

Naenkrat je miška zašepetala: — Pst! In še enkrat: — Pst!

— Kaj pa je? Si kaj slišala?

— Nehala je smrčati. Vse je tiho.

Počepnili so na stopnice verande in preplašeno strmeli v vrata. Če se vrne pošast... mogoče jih bo napadla, čisto lahko. Ali pa bo morebiti vendarle odšla?

Vrata so se počasi odprla.

Na pragu je stal prekrasen metulj.

— Joooj! Saj ni mogoče! je završalo po verandi.

Pa je bilo mogoče. Velik, prelep metulj. Z rumenimi krili, na katerih so se bleščali rdeči in modri krogi. In smehljaj se je. Potem je počasi zamahnil s krili in zazelhal.

— Dobro jutro! je rekel z zvonkim glasom.

— Dobro jutro, pozdravljen! je rekla miška v zadregi.

— Ali molim? je vprašal metulj in se še zmeraj smehljaj.

— Oh, kje pa! je vzkliknila miška. Ampak

Vprašanje

Kdo si, čuden veseljak,
enkrat takšen, drugič tak!
Raca! Riba! Konjska griva!
Grm cvetoč! Žerjavka živa!
Smetana kot snežec bela!
Cunja vse že preperela!
Krošnja starega drevesa!
Nežna, svilnata zavesa!
Ovčica, ki pastir jo pase!
Grad, da v soncu lesketa se!

Kdo si, čuden veseljak!
Jaz na nebu sem oblak!

prej, ko si bil še gosenica...

— Gosenica? Jaz da sem bil gosenica? se je začudil metulj. To mora biti pomola. Ničesar se ne spominjam, ravnokar sem se rodil.

— Ja, bil si gosenica! je rekla miška. Zagotovo vem.

— Ni res!

— Res je, bil si velika siva gosenica.

— Siva? Nikoli!

— Ja! Siva! In ostudna! Bil si! In ležal si v moji postelji!

Miška se je zelo razburila, začela je vpiti in mahati okoli sebe. In tako se je prebudila.

Prespala je bila ves dan. Padel je mrak, na nebu je svetila večernica.

— Kakšne neumne sanje! Le kako sem mogla tako dolgo spati?

Miško je zelo zaskrbelo. Kam naj gre čez noč? Hišice nima, samo temelji so izkopani. Kar na jok ji je šlo.

— Že dobro, že dobro, je nekdo zagodrnjal poleg nje.

Miška se je zdrznila in odskočila od strahu. Pa je bil samo njen bratranec, ki ji je bil prišel pomagat postavljati hišico.

— Ves dan spati, kaj takega! je mrmral bratranec.

Prinesel je velik lapuhov list.

— Tako, nocoj bova spala v šotoru, je rekel, jutri pa na delo!

ga!“ Zgrnili so se okoli njega in so metali nanj kamenje in blato, dokler se ni zgrudil... In ko je vstal, je šel dalje, čez hribe, in je ponudil ljudem od svojega bogastva, od svoje ljubezni. „Glejte, rajzbojnika, ponuja natm ljubezen — kamenjajte ga!“ Zgrnili so se okoli njega in so metali nanj kamenje in blato, dokler se ni zgrudil... Takrat pa se je zgodilo čudo: pest blata je padla v njegovo srce in blato se je razlivalo zmerom višje in je zalilo srce do vrha. Težko je bilo, toda da njegovi koraki niso bili več tako prožni in lahki kakor poprej; hrbet mu je klonil, glava se mu je povesila. In zgodilo se je drugo čudo: od tistega trenutka, ko je bilo padlo blato v njegovo srce, ni hrepenel več v višavo, ne v daljavo; ljubil je močvirje, temno vlažnega gozda, mračne zaseke, gluhe in pozabljenе, skrite med hribi. In zgodilo se je tretje čudo; ljudje, ki so ga kamenjali nekoč, so stali zdaj kraj gozda, v gorkejšem soncu, ob močvirju, na trdnjejši zemlji, nad zaseko, višje v klancu, in so kazali nanj: „Glejte ga, ki nima ljubezni v srcu!“ In ko je zaslišal njih smeh, se mu je storilo inako, in —

Kačur se je stresel; velika je bila njegova bridkost. Segla mu je v srce plaha misel, medla, trepetajoča — kakor kresnica v mraku.

„Kaj ni več mogoče...?“

„Ata!“ je zašepetalo iz postelje.

Kačur se je zdrznil; ugledal je dvojce vlikih, motnih čisto belih oči. Hitel je k mizi, privil je luč in se je vrnil k postelji.

„Kaj bi rad, Lojze?“ se je sklonil sinu prav do usten.

Ustnice so se zgenile, bele oči so strmele nanj.

Kačurja je izpreletel mrz, prijel je otroka za rame in mu je vzdignil glavo.

„Kaj bi rad, Lojze? Le besedo reci!“

Glava je omahnila; tanke, kožene roke so ležale na odeji.

„Saj ni res!“ je zaklical Kačur v grozi. „Saj ne smeš umreti, Lojze!“

Vzdignil ga je iz postelje in ga je stisnil v naročje. Lica so bila še topla, čelo je bilo še potno in zelo gladko.

„Poglej me, Lojze!“ je prosil Kačur in noge so se mu tresle. „Samo pogledaj me, čeprav nič ne rečeš!“

Tanke roke so visele mrtvo ob životu, ustnice se niso

genile.

Kačur je odprl duri ter jih odpahnil z noge nastezaj.

„Žena! Poglej!“ je zaklical s hripavim, izpremenjenim glasom.

Stopila je bliže; njen obraz je ostal hladan in miren.

„Kaj bi kričal? Mrtev je! Deni ga na posteljo!“

„Mrtev!“ je zakričal Kačur, tiščal je drobno truplo k prsim in je strmel z osteklenelimi očmi...

Vso noč je sedel ob lepo postlani postelji, kjer je ležal sin ves bled in miren; vso noč in ves drugi dan.

Odtiral se mu je bil del srca, del življenja je utonil v noč... tisti del, ki mu je bil najbližji in ki je bil vsa dedščina njegova iz preteklosti, ves njegov delež namenjen mu od skope usode: spomin na greh in na ponižanje... Ko je gledal tisti beli, drobni, mirni obraz na postelji, tiste tanke, krempeljem podobne, sklenjene roke, je slutil z grozo, koliko mu je umrlo, in z grozo je slutil, zakaj se je oklepal s toliko ljubeznijo tega bolnega telesca, ki je živelo v mraku... živa, počasi umirajoča, brezglasna, brez upora trpeča senca iz Blatnega dola... spomin na greh in na ponižanje...

Sedel je ob postelji in je pogledal teman in zlovoljen, če je kdo odprl duri v njegov hram.

„Kam? Kam zdaj?“ je premišljeval v globoki bojazni, kakor otrok, ki je bil izgrešil mater in stoji na neznani cesti, med neznanimi ljudmi...

„Ni več poti — in zakaj bi še hodil? Kam?“

Stopil je v izbo Tone, ki je bil prišel na božične počitnice. Gosposki je bil oblečen, svetlo kravato je imel zavezano okoli vratu, lase je imel lepo počesane, njegov obraz je bil nežen, gladek, ustnice so bile napete samozvestno. Gledal je na mrtveca z mirnim, radovednim pogledom, brez žalosti.

„Glej, umrl je!“ je izpregovoril Kačur s trepetajočim glasom, kakor da bi bil povedal sinu pretresljivo novico.

„Saj vidim! Kaj pa bi imel na svetu, da bi živel?“

Okrenil se je in se je vrnil k materi. Kačur si je zakril obraz...

Mračno je bilo v izbi; z dolgim, sajastim plamenom je gorela sveča ob postelji, prasketala je in vzplamtevala, v več-

nem nemiru so se zibale sence na stropu, na stenah, na mrtvem obrazu. Zunaj je snežilo; veter je udaril časih ob okno, da se je streslo. Iz druge izbe se je glasilo ženketanje čaš in kozarcev, razgovarjali so se preglasni, veseli glasovi, buknili je časih smeh, udaril je ob duri kakor sneg ob okno.

„Ne puste ga, da bi spal!“ se je razsrdil Kačur in je odprl duri.

Za mizo so sedeli žena, Tone in mlad, gizdav uradnik z neumnim obrazom in debelimi, pohotnimi ustnicami. Na mizi se je kadil čaj, čaše so bile polne.

„Kaj pa vi tukaj, ob tem času?“ se je okrenil Kačur k uradniku.

„Kaj bi?“ je odgovorila žena. „Na čaj sem ga vabila!“

Uradnik se je smejal nekoliko prezirno in je vstajal.

„Le ostanite!“ je vzkliknila žena.

„Stran! Takoj od tod!“

Uradnik je videl Kačurjev obraz, vstal je hitro ter si ogrnil suknjo; Kačur mu je odprl duri in jih zaloputnil za njim.

„Kdo pa je ta človek?“ je prašal ženo trepetajoč; tudi ona je trepetala in mu je gledala naravnost v obraz.

„Prašal bi ga bil!“

„Kje je tvoje srce, da si ga vabila nocoj?“

„Ne brigaj se za moje srce! Nisi se brigal zanje nikoli; zato tudi ni treba, da bi se nocoj!“

Videl jo je pred sabo bujno, kljubovalno in ves srd, izžet iz dolgega trpljenja, ga je dušil v grlu.

„Vlačuga!“

Oblila jo je temna rdečica.

„Še enkrat reci to!“

„Vlačuga!“

Strmela je nanj in je molčala; nenadoma se je umiril njen obraz in ustnice so se ji zavile v prezirno in studu.

„Kdo bi ob tebi ne bil vlačuga? Kaj sem imela kdaj veselje od tebe?... In če bi jih bilo sto in še več, ki sem se pečala z njimi — ti mi ne smeš očitati! Ves svet sodi lahko in Bog bo sodil — ti pa nimaš pravice! Samo ti ne!“

Kačur je hropel, beseda mu ni hotela iz grla.

(Dalje v prihodnji številki)

Prvo, kar je smotno ugotoviti, je, da je **varstvo posebnih pravic** narodnih manjšin postavljeno v okvir **splošne zaščite človekovih pravic** in temeljnih svoboščin.¹⁹ Po splošni praksi mednarodne skupnosti po l. 1945 v odnosu do manjšin, tako v okviru OZN kot zunaj nje, to ne more presenečati. To je tista praksa, tisti prijem, ki se je uveljavil in obdržal po l. 1945 in katerega bistvo je zagotoviti vsem ljudem, s tem pa tudi pripadnikom manjšin, enakopravno uživanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, brez sleherne diskriminacije. Glede na to, da tako načelo vsebuje Ustanovna listina OZN (zlasti čl. 1 tčk. 3), ter glede na to, da je bila sprejeta vrsta konvencij²⁰ in deklaracij²¹ univerzalne ali regionalne narave, in če upoštevamo prakso držav, ni nobenega dvoma, da je priznavanje enakopravnosti pri uživanju človekovih pravic in prepoved diskriminacije danes eno **temeljnih načel občega mednarodnega prava**; mogli bi reči, da je del obče pravne zavesti človeštva.²² Glede tega Sklepna listina ni nič novega.

Sama formulacija odstavka, ki se izrecno nanaša na narodne manjšine, pa je ne glede na to, da je skromna in ohlapna, vendarle zanimiva. V marsičem je podobna prijemu, ki ga uveljavlja čl. 27 Konvencije OZN o državljanskih in političnih pravicah. Tako je tudi tu poudarjeno, da v „državah, na katerih ozemlju obstoje narodne manjšine“, gredo pripadnikom manjšine v členu navedene pravice. Iz geneze nastajanja čl. 27. Konvencije OZN o državljanskih in političnih pravicah je razvidno, da je smisel te formulacije v tem, da neka država more trditi — če z mednarodnimi pogodbami, lastno ustavo, zakoni ali političnimi akti ne priznava obstoja neke narodne manjšine — da v njenih mejah ni narodnih manjšin ali da ni neke konkretne narodne manjšine. Taka praksa nepriznavanja obstoja manjšin v preteklosti in sedanjosti v Evropi žal ni neznana. Značilno je, da so stavek: „države, v katerih obstoje manjšine,“ sprejeli, kot amandma k čl. 27. Konvencije OZN na predlog ene izmed latinskoameriških držav prav z utemeljitvijo, da v latinskoameriških državah ni manjšin in manjšinske problematike.²³ V pripravah helsinkijske konference so tiste države, ki so vztrajale pri tej formulaciji, enako navajale, da v njih „ni narodnih manjšin“.

Pravica do „enakosti pred zakoni“ seveda ni nič drugega kot ponovno zagotovilo formalne enakopravnosti in prepoved diskriminacije. Torej je ni moč imeti za eno izmed posebnih pravic pripadnikov narodnih manjšin, tj. tistih pravic, ki naj bi prav omogočale, da se prepreči vsak dan nastajajoča neenakopravnost v življenju in da se zagotovi tudi dejanska, ne le formalna enakopravnost.

Presenetljivo tudi ni, zlasti v primerjavi s podobno dikcijo čl. 27 konvencije OZN, da se ostaja pri pravicah „oseb, ki pripadajo manjšini“; torej se **manjšini kot skupnosti** ne zagotavlja pravica do ohranjanja lastne narodne samobitnosti, t. i. **pravica do obstoja in razvoja manjšinske skupnosti**. Ni odveč ugotoviti, da si je delegacija SFRJ brez uspeha prizadevala za formulacijo, ki bi priznala narodno manjšino kot kolektivnega nosilca pravic.

Formulacija Sklepne listine, o kateri razpravljamo, nič ne govori o pravici do uporabe lastnega jezika in uživanja lastne kulture, kar vsebuje npr. čl. 27 Konvencije OZN. To skorajda preseneča. Spoštovanje pravic pripadnikov manjšin, da uporabljajo svoj jezik in negujejo svojo kulturo, obveza držav, da to tolerirajo, je danes, na temelju načela o prepovedi diskriminacije, pa tudi prevladujoče prakse držav, že obče sprejeto načelo mednarodnega prava. Določilo v Sklepni listini o pravici do uporabe lastnega jezika in razvoja kulture bi torej ne bilo nič na novo zavezujočega. Tako pa praktično sklepna listina v ničemer ne opredeljuje ali konkretizira **posebnih pravic pripadnikov manjšin** glede uporabe lastnega jezika, oz. razvijanja lastne kulture. Ostaja na ravni za-

gotavljanja enakosti pred zakonom, to je na ravni zagotavljanja formalne enakopravnosti in splošnih človekovih pravic.

Spodbudnejše so nekatere druge nianse v obravnavani formulaciji Sklepne listine. Zlasti tiste, ki kažejo na **obvezo držav**, da „varujejo“, „spoštujejo“, „nudijo“ možnost za „dejansko“ uživanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ti poudarki presegajo npr. dikcijo čl. 27. konvencije OZN, ki ne vsebuje druge obveze države, razen to, da **tolerira prizadevanja samih pripadnikov manjšin**. Dikcija Sklepne listine ni moč razumeti drugače, kot da so **evropske države dolžne skrbeti za odnos do manjšin**, za to, da bi njihovi pripadniki mogli **dejansko enakopravno** uživati človekove pravice in temeljne svoboščine. Če to glede na formalno-pravno naravo Sklepne listine danes še ni mednarodno-pravna obveza, je to vsekakor mednarodno politična obveznost, temelječa v Sklepni listini. To seveda tudi pomeni, da so **povsod tam, kjer so posebne pravice pripadnikov narodne manjšine določene z ustavo, zakoni, še zlasti pa z mednarodnimi sporazumi** (npr. čl. 7 Avstrijske državne pogodbe), države udeležene helsinkijske konference **dolžne zagotoviti, da pripadniki narodne manjšine svoje pravice dejansko lahko uživajo**.

Ni nam docela znana geneza formulacije v Sklepni listini, ki v nasprotju s številnimi drugimi mednarodnimi akti²⁴ omenja le „narodne manjšine“, tako da ne moremo soditi, ali je taka dikcija plod zavestne usmeritve konference ali pa je zgolj naključna. Res

v bistvu pomenita, da države udeležene konference v medsebojnem sodelovanju na področju kulture in izobraževanja sprejemajo prispevek narodnih manjšin in regionalnih kultur in da imajo namen olajševati tovrstno vlogo narodnih manjšin in regionalnih kultur. S tem priznavajo vlogo narodnih manjšin in regional. kultur kot **pozitivnega dejavnika mednarodnega sodelovanja**, vlogo mostu med različnimi kulturami in narodi. Zapisali smo že, da o tej formulaciji Sklepne listine ne bi mogli reči, da je njena vsebina danes še del obstoječega občega mednarodnega prava **de lege lata**. Gotovo pa je politično zavezujoča za države udeležene konference. Če pa so narodne manjšine in regionalne kulture priznane kot element mednarodnega sodelovanja, potem ne more biti dvoma o tem, da je v enaki meri priznana **pravica narodnim manjšinam oz. njihovim pripadnikom, da razvijajo svojo narodno oz. regionalno kulturo**. To pa je vsekakor formulacija, ki je dalekosežnejša kakor katerikoli splošni mednarodni akt po letu 1945, nanašajoč se na manjšine. V bistvu se udeleženke helsinkijske konference namreč zavezujejo, da bodo **olajševale** prispevek narodnih manjšin in regionalnih kultur v mednarodnem sodelovanju, kar mora torej pomeniti vsaj to, da bodo **omogočale razvoj kulture narodnih manjšin in regionalnih kultur**. Moramo zato ugotoviti, da Sklepna listina, čeprav z izjemno rahlo formulacijo, vsebuje zavezo držav udeleženk konference, da bodo **omogočale, ne le tolerirale, razvoj kulture narodnih manjšin in regio-**

ERNEST PETRIČ

Helsinki in narodne manjšine

nalnih kultur.²⁵ V primerih seveda, ko je pravica do razvoja lastne kulture neke manjšine posebej **že predmet neke konkretne mednarodne pogodbe** (npr. čl. 7 Avstrijske državne pogodbe), **to pomeni zavezo države, udeležene helsinkijske konference, da bo zagotovila uresničevanje te pravice narodne manjšine** do razvoja njene kulture, kakor izhaja iz konkretne mednarodne pogodbe.

Ni odveč omeniti, da je na temelju načela občega mednarodnega prava o pravici narodov do samoodločbe — danes je to nedvomno eno izmed načel mednarodnega prava **de lege lata** — že mednarodno pravna obveza držav, da dopuščajo razvoj kulture narodnih manjšin. Če imajo namreč na temelju načela mednarodnega prava o pravici narodov do samoodločbe narodi pravico, da **odločajo po svoji volji o svojem kulturnem razvoju**,²⁶ to prav gotovo implicira njihovo pravico, pa tudi pravico njihovih delov, tj. manjšin, da **ohranijo in razvijajo svojo kulturo**.

VII

V Evropi položaj nekaterih narodnih manjšin urejajo posebni mednarodni sporazumi. V mislih imamo npr. sporazum De Gasperi—Gruber,³⁰ ki zagotavlja položaj manjšine v Južni Tirolski, sporazum v specifični formi identičnih

pogodb o pravicah narodnih manjšin oz. njihovih pripadnikov.

Naj dodamo, da se v poglavju X. Deklaracije o načelih, po katerih se ravnaajo države udeleženke v medsebojnih odnosih, države udeleženke zavezujejo, da bodo „vestno izpolnjevale svoje obveze po mednarodnem pravu, tako tiste, ki izhajajo iz obče priznanih načel in pravil mednarodnega prava, kot tudi obveze, ki izhajajo iz pogodb in drugih sporazumov, v skladu z mednarodnim pravom, katerih podpisnice so.“ Torej se države udeleženke helsinkijske konference zavezujejo, da bodo izpolnjevale svoje mednarodne pravne obveznosti „vestno“, tj. **dosledno in v dobri veri**. Gotovo to ni nič novega, saj le ponovno potrjuje eno izmed temeljnih načel vsakega prava, tudi mednarodnega, namreč **pacta sunt servanda**. Vestno izpolnjevanje, (oz. izpolnjevanje v dobri veri) mednarodnih pogodb je seveda le tisto, ki ustreza dejanskemu namenu pogodb, volji strank, kot jo pogodba izraža. Kolikor gre za mednarodne sporazume, ki določajo pravice človeka ali pravice pripadnikov manjšin oz. manjšin, je stvarni namen take pogodbe prav gotovo vsaj, da zavaruje obstoječe človekove pravice oziroma pravice manjšin, če že ne, da jih razširi. Ob dokaj izčrpnem študiju mednarod-

32 Ta temelji na določilih sporazuma med Švedsko in Finsko iz l. 1921.

33 Člen 8 osimskega sporazuma z dne 10. 11. 1975 določa: „V trenutku, ko preneha veljati Posebni statut, priložen Londonskemu memorandumu o soglasju z dne 1. 10. 1954, izjavlja vsaka stranka, da bo obdržala v veljavi notranje ukrepe, ki so že bili sprejeti v okviru izvrševanja omenjenega statuta in bo zagotavljala v okviru svojega notranjega prava, da se bo ohranila raven zaščite pripadnikov ustreznih manjšin (ustreznih etničnih skupin), ki je predvidena z določbami Posebnega statuta, ki je prenehal veljati.“

34 V členu VII Deklaracije o načelih, po katerih se ravnaajo države udeleženke v medsebojnih odnosih.

no-pravnega varstva človekovih pravic in še posebej mednarodno-pravnega varstva pravic manjšin oz. njihovih pripadnikov nam doslej ni uspelo ugotoviti mednarodnega sporazuma, katerega namen bi bil, da okrni, omeji pravice pripadnikov manjšin oz. pravice manjšin. Zato je z vso gotovostjo moč trditi, da je vestno izpolnjevanje mednarodnih sporazumov o pravicah pripadnikov narodnih manjšin oz. manjšin (oz. izpolnjevanje v dobri veri) le tisto, ki **zagotavlja ali pa razširja obstoječe pravice**. Vsako „izpolnjevanje“, katerega dejanski učinek je okrnjenje, zoženje že obstoječih pravic, naj bo glede vsebine pravic ali glede obsega ozemlja, kjer je moč te pravice uživati, je grobo izigravanje sprejetih obveznosti, kršitev norm in načel mednarodnega prava o izpolnjevanju mednarodnih pogodb v dobri veri.

Če zadevo konkretiziramo z nadvse aktualnim primerom izpolnjevanja čl. 7 Avstrijske državne pogodbe, moramo najprej, zlasti na osnovi geneze tega člena, nedvomno ugotoviti, da je njegov pomen bil, da zagotovi pravice slovenske in hrvaške manjšine, ne pa da jih okrni. Dosedanja praksa izvrševanja tega člena pa praktično pomeni okrnitev, oženje pravic slovenske manjšine na Koroškem v vsebinskem in še zlasti v ozemeljskem smislu, kljub ogorčenim protestom manjšine pa tudi kljub protestom SFRJ, ki je ena izmed pogodbenih strank Avstrijske državne pogodbe.

Sedanji poskus „uresničevanja“ čl. 7, pri čemer naj bi glavno sredstvo bilo ugotavljanje manjšine, bi bil dejansko, po svojih učinkih skrčenje pravic iz čl. 7 le na nekaj izoliranih ozemeljskih oločkov na Koroškem. Če bi to „uresničevanje“ čl. 7 res uveljavili, bi bila to „izginitev“ slovenske manjšine na Koroškem, kot ugotavljajo tudi avstrijski strokovnjaki.³⁵ Tako izpolnjevanje čl. 7 avstrijske državne pogodbe seveda ne ustreza namenu te pogodbe, ni „vestno“ izpolnjevanje, ni izpolnjevanje sprejetih obvez „v dobri veri“, pač pa izigravanje pogodb, kršitev njenega temeljnega namena. Torej je to groba kršitev načel in določb mednarodnega prava o izpolnjevanju mednarodnih pogodb, konkretno pa tudi nespoštovanje obvez iz Sklepne listine helsinkijske konference o vestnem izpolnjevanju mednarodnih pogodb kot enega izmed tistih načel, po katerih se države udeleženke helsinkijske konference zavezujejo ravnati v svojih medsebojnih odnosih.

VIII

Ce skušamo narediti bilanco helsinkijskih dosežkov v odnosu do narodnih manjšin, moramo ob vsej zavesti o dokaj skromnih rezultatih vendarle ugotoviti: narodne manjšine in odnos do njih so nedvoumno priznane kot element varnosti in sodelovanja v Evropi. Iz dikcije ustreznih določil Sklepne listine pa tudi izhaja, da so države dolžne spoštovati pravice pripadnikov narodnih manjšin, že zlasti seveda tiste pravice, ki so mednarodno-pravno določene. Države so dolžne zagotoviti, da pripadniki manjšin dejansko morejo uživati svoje pravice. Tudi so države dolžne skrbeti za to, da so zavarovani legitimni interesi pripadnikov manjšin. Z multilateralim mednarodnim dokumentom je priznan pozitiven prispevek narodnih manjšin mednarodnemu sodelovanju v Evropi; narodne manjšine so tako postavljene kot pozitivni element mednarodnih odnosov. Morda je prav to zadnje najpomembnejši korak naprej od pogledov in mednarodne prakse, ki so v narodnih manjšinah videli v najboljšem primeru nujno zlo, v glavnem pa destruktiven element mednarodnih odnosov. Morda je to eden izmed odločilnih korakov k uveljavitvi pogledov in mednarodne prakse, ki bodo dosledno priznavali pravico vseh narodov, vseh kultur in jezikov do obstoja in razvoja in bodo prav v tej pestrosti videli bogastvo sodobnega sveta.

(Teorija in praksa, XIII/5-6, Ljubljana 1976)

19 O odnosu splošnih človekovih pravic in posebnih pravic pripadnikov manjšine glej podrobneje E. Petrič, Pravice pripadnikov narodnosti, v: Teorija in praksa, 1—2/1975, str. 50 i. d.

20 Npr.: že omenjeni konvenciji OZN o človekovih pravicah z dne 16. 12. 1966; Evropska konvencija o zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin z dne 4. 11. 1950; Konvencija OZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije z dne 19. 1. 1965 (priloga G. S. 2106-A (XX)); Konvencija UNESCO zoper diskriminacijo v izobraževanju, z dne 14. 12. 1969.

21 Npr.: že omenjena Splošna deklaracija o človekovih pravicah iz l. 1948; Deklaracija OZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (Res. G. S.: 1904-XVIII); Deklaracija OZN o pravicah otrok (Res. G. S. 1386-XIV); Deklaracija UNESCO o načelih mednarodnega kulturnega sodelovanja, z dne 1. 11. 1966.

22 Toliko bolj nevzdržni so zato zadnji ostanki rasistične miselnosti in prakse ponekod v svetu.

23 Glej E/CN. 4/Sub 2/L. 564, pag. 21—35.

24 Glede tega je v mednarodnih dokumentih dokaj različna praksa; tako čl. 27 konvencije OZN o državljanskih in političnih pravicah govori o „etničnih, verskih in jezikovnih“ manjšinah; konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida govori o „narodnih, etničnih, rasnih in verskih“ skupinah; konvencija o preprečevanju vseh oblik rasne diskriminacije govori o „rasnih in etničnih skupinah“.

25 To bi vnaprej onemogočilo razprave o tem, ali je neka „etnična“ skupina oz. manjšina tudi „narodna manjšina“ v smislu dikcije Sklepne listine.

26 V mislih imamo zlasti razprave in predloge za definicijo manjšin na tretji, četrti in peti seji Podkomisije OZN za preprečevanje diskriminacije in varstva manjšin; glej E/CN. 4/Sub 2/119, E/CN. 4/Sub 2/140, aneks I; E/CN. 4/Sub 2/149, in študijo „Definition and Classification of Minorities“, Un Publication, Sales No. 50, XIV. 3 (E/CN. 4/Sub. 2/85).

27 Tekst glej spredaj.

Žalna seja ZSO in SPZ

Ob tragični in nenadni smrti Hermana Velika sta Zveza slovenskih organizacij in Slovenska prosvetna zveza v sredo 4. avgusta 1976 sklicali žalno sejo na kateri so se člani odborov obeh organizacij ter krajevnih prosvetnih društev poklonili spominu pokojnega podpredsednika Slovenske prosvetne zveze in člana izvršnega odbora Zveze slovenskih organizacij ter vsestranskega delavca slovenske narodne skupnosti na Koroškem.

Žalno sejo je otvoril predsednik Nadzornega odbora ZSO Karel Prušnik, besedo spomina Hermanu Veliku je spregovoril predsednik SPZ Hanzej Weiss. Govornik je z globoko prizadetostjo navzoče seznanil o izgubi najzvestejšega sodelavca Slovenske prosvetne zveze in Zveze slovenskih organizacij ter orisal njegovo življenjsko pot, ki jo je smrt nenadoma pretrgala in s tem iz naše srede iztrgala iskrenega prijatelja in odločnega borca za naše narodne težnje. Predvsem pa je govornik nakazal velike zasluge, ki jih ima pokojni na prosvetnem področju, na katerem je od leta 1960 naprej sooblikoval delo SPZ in ZSO. Kot soustanovitelj Slovenskega prosvetnega društva „Košuta“ v Selah-Kotu je Herman Velik znal zbrati rojake tega gorskega sveta in jim utiral pot do kulturnih dobrin našega naroda. Tako se je Herman Velik aktivno vključil v delo SPZ in leta 1963 bil izvoljen za drugega, leta 1969 pa za prvega podpredsednika SPZ. Prav od tega časa so se v SPZ uresničevale na vseh področjih zamisli Hermana Velika, zlasti pa na šolskem, kar je bistveno pripomoglo k napredku SPZ. Hanzej Weiss je razumljivo nakazal tudi druga njegova področja, zlasti njegovo delo med učitelji ter njegovo vzorno urejevanje šolskega lista „Mladi rod“.

Ob tem žalostnem dogodku pa je predsednik SPZ opozoril, da je Herman Velik za našo stvar dal vse. „Dragi tovariši, vsi, ki ste v tej borbi za naš obstoj, čuvajte svoje zdravlje. Vsak izmed nas je dragocen in izguba slehernega pomeni slabitev naše narodne skupnosti. Razbremenimo tiste, ki stojijo v prvih vrstah. Stojmo drug za drugega kot so stali v osvobodilni borbi partizani drug za drugega.“

Sejo so udeleženci zaključili z enominutnim molkom ter nato odšli skupno v Sele, kjer so svojemu pokojnemu sodelavcu in prijatelju izkazali poslednjo čast.

STROM FÜR ALLE

MALTA

Diese Speicherkraftwerksanlage mit einer Jahreserzeugung von 1,3 Milliarden kWh wird bereits zur Jahreswende 1976/77 Strom liefern und 1978 vollendet sein

Sonderschau im ÖDK-Messepavillon

ÖSTERREICHISCHE DRAUKRAFTWERKE

Aktiengesellschaft Klagenfurt

Pospeševanje manjšin po avstrijsko

(Nadaljevanje z 2. strani)
zakonu o narodnostnih skupinah določila, ki govorijo, da bodo topografske napise postavili samo v nekaterih raztresenih naseljih (čl. 12/1—2), čeprav 7. člen govori o tem, da morajo biti ti napisi v sodnih ali upravnih okrajih s slovenskim, hrvaškim oziroma mešanim prebivalstvom. Pa tudi za te napise ni gotovo, da jih bodo postavili. Iz pojasnil k zakonu o narodnostnih skupinah je razvidno, da bo postavitev dvojezičnega napisa odvisna pravzaprav od tako imenovanih „drugih pravnih predpisov“. Torej: če bi bil napis npr. v cestnoprometnem redom, ga ne bodo postavili... Ali pa bo tako postavljen napis res stal ali ne, bo seveda odvisno od nemškonalnih skrajnežev, kakor kažejo izkušnje iz leta 1972: tako kot v zakonu iz leta 1972, tudi v tem novem zakonu ni predvidenih nikakršnih kazni za morebitne podiralce tabel, pa tudi ne za kršitelje drugih določil zakona o narodnostnih skupinah!

URADNIKOM NI TREBA RAZUMETI

Pri drugem izredno pomembnem vprašanju, vprašanju sodnega jezika, se zakon izgublja celo v absurdih. V njem najdemo določila, ki dopuščajo „dialog nemih“, kot je na majskega ljubljanskega posvetovanju ugotovil dr. Janko Pleterški; na drugi strani pa uzakonjuje tudi določilo, da nihče od deželnih uradnikov ne bo kaznovan, če bo uporabljal jezik manjšine v stikih z njo. Na Gradiščanskem in Koroškem to pomeni, da nihče ne more biti kaznovan, če spregovori v drugem uradnem jeziku dežele. (!) Tako določilo je prišlo v zakon zato, razlagajo avstrijski zakonodajalci, da rabe jezika manjšine ne bi šleli za kršenje ustave, ki določa, da je uradni jezik v Avstriji nemški...

Zakon ne predvideva, naj bi vsi uradniki na za to določenih uradih obvladali jezik manjšine. Tudi na vseh „dvojezičnih“ uradih jih ni pričakovati,

pojasnjuje vlada. To naj bi opravičevala objektivna dejstva, ker pač toliko takih uradnikov ni. Nihče pa se ob tem ne sprašuje, kaj je uradna Avstrija v vseh letih, kar velja državna pogodba, storila da bi se tako stanje izboljšalo in da bi bil lahko na vseh „dvojezičnih“ uradih vsaj en uradnik, ki bi znal jezik manjšine. Toda kljub temu, da uradnikov, ki bi obvladali jezik manjšine, ne bo, poslovanje „potekalo nemoteno“. Zakon namreč predvideva, da se v primerih, ko urad nikakor ne more uresničiti določil po dvojezičnem ustnem sporazumevanju (čeprav lahko pritegne tolmača ali prosi za primernega človeka iz drugega urada in čeprav mora stranka prej najaviti, da bo govorila v jeziku manjšine) lahko uporabijo pri takih stikih tudi pomožna sredstva sporazumevanja (čl. 15/3). To pa lahko pomeni, da se bosta stranki sporazumevali z lističi, kjer bodo napisana vprašanja in odgovori. Uradniku torej ne bi bilo treba spregovoriti niti besede s stranko, ta pa bi obkro-

žala pravilne odgovore: „dialog nemih“...

Da bi „dvojezičnemu uradu“ olajšal „jezikovne težave“ je zakon o narodnostnih skupinah predvidel za manjšine še bolj diskriminacijsko določbo. Člen 13 v drugem odstavku namreč določa, „da se nihče ne sme izogniti uradnemu postopku uradno delujočega organa, niti ne sme odkloniti njegove zahteve samo zato, ker ta uradni postopek ni bil izveden v jeziku manjšine“. O kakršnekoli statusu slovenščine in hrvaščine kot uradnega jezika, kot ga določa 7. člen, torej ni govora. Oba jezika, ki bi morala biti v sodnih ali upravnih okrajih s slovenskim, hrvaškim ali mešanim prebivalstvom dopuščena dodatno k nemškemu kot uradni jezika, ostajata še naprej na ravni pomožnega jezika, kar je spet očitno kršenje določil državne pogodbe.

NITI BESEDE O ŠOLSTVU

Naj opozorimo že na eno značilnost zakona o narodnostnih skupinah, ki hkrati kaže, kako si Avstrija predstavlja pospeševanje in zaščito manjšin. O tako važnem področju v življenju manjšine, kot je šolanje v materinem jeziku, v zakonu ni niti besede! V veljavi je ostal zakon o manjšinskem šolstvu iz leta 1959, ki ga je manjšina odklonila in ki je uzakonil protizakonito ukinitve obvezne dvojezične osnovne šole na Koroškem. Ta zakon je torej po mnenju zakonodajalca dovolj dober, da lahko ostane v veljavi. Očitno računajo s tem, da bodo po preštevani slovenske manjšine na Koroškem lahko uresničili pogoje, ki so ga postavili že ob sprejemanju zakona leta 1959, pogoje, po katerem bo šole preštevane manjšine pokazalo, kje naj se zakon izvaja...

Zakona imata torej protimanjšinski značaj in kršita določila državne pogodbe o Avstriji iz leta 1955. Z njima naj bi Avstrija, tako vsaj zatrjuje, „v celoti in še čez“ izpolnila črko in duha 7. člena. Pri tem pa zakonodajalca ne motijo protesti prizadete manjšine in Jugoslavije kot sopodpisnice državne pogodbe o vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije. Že tako slabo narodnostno vzdruje na Koroškem zakona še poslabšujeta, iz njune vsebine in namena pa je razvidno, da manjšini na Koroškem, štajerskem in gradiščanskem nista deležni tiste manjšinske zaščite, ki jima je zagotovljena v 7. členu državne pogodbe in zaradi katere je Jugoslavija privolila v sklep velesil o nesprijemljivosti in nedotakljivosti njenih meja.

Dušan Nečak, Delo, Ljubljana

Slovensko prosvetno društvo „Drabosnjak“ na Koroškem vabi na

VEČER SLOVENSKE PESMI IN FOLKLORE

v soboto 14. avgusta 1976
ob 20.00 uri v Kulturnem domu v Vrbi.

Nastopajo: Moški in mešani zbor „Planina“ iz Sel pod vodstvom Mire Oraže in Francija Čertov, trio „Koročan“ iz Št. Vida v Podjuni pod vodstvom Hanzija Kežarja in tamburaški zbor iz Hodiš pod vodstvom Dorice Sabotnik.

Prisrčno vabljeni!

Slovensko prosvetno društvo „Trta“ v Žitari vabi na

KULTURNI VEČER

ki bo v nedeljo 15. avgusta 1976 ob 20. uri pri Rutarju v Žitari vasi.

Sodelujejo: Moški zbor SPD „Trta“ iz Žitare vasi, mešani zbor SPD „Danica“ in instrumentalni ansambel „Drava“ s pevci iz Borovlj.

Ljubitelji lepega petja prisrčno vabljeni!

Slovensko prosvetno društvo „Bilka“ v Bilčovsu vabi na

KULTURNI VEČER

v soboto 14. avgusta 1976 ob 20. uri pri Miklavžu v Bilčovsu.

Sodelujejo: Folklorna skupina SPD „Zarja“ iz Železne Kaple ter mešani in moški zbor SPD „Bilka“ iz Bilčovsa.

Po sporedu prosta zabava. Igra instrumentalni ansambel iz Tržiča.

Slovensko planinsko društvo v Celovcu vabi člane in prijatelje društva na izlet na

MAČENSKI VRH

Zbirališče je pri gostilni Stouhütte v Medvedjem dolu. Skupino vodi Gasser Joško.

Prisrčno vabljeni!

Ogled kulturnih in zgodovinskih znamenitosti v prestolnici naše države na Dunaju

od ponedeljka 6. septembra 1976 do sobote 11. septembra 1976. Cena šil. 1860.— V tej ceni je vključeno poln penzion na Dunaju (prenočišče blizu stolnice sv. Štefana), vožnja, vse vstopnine in napitnine ter skupinska slika.

Prijave sprejema: Dušnopastirski urad do 28. avg. 1976, tel. (0 42 22) 85 3 48

Ob 25-letnici posvetitve cerkvice na Sedlcah bo letos 22. avgusta

SLOVESEN SHOD

s pranganjem in dvema božjima službama.

Začetek: ob 8. uri prva sveta maša, ob 9.30 uri druga sv. maša in slovesno pranganje. Poje selski cerkveni zbor, vabljeni pa so tudi sosednji zbori. Za okrepčilo bo prekrbljeno.

ZAHVALA

vsem, ki so spremili sina, moža, očeta in brata, selskega župana in ravnatelja šole na Kotu

Hermana Velika

na njegovi zadnji poti v sredo minulega tedna na pokopališče v Selah. Posebno se zahvaljujemo zastopnikom dežele, okraja, stranke, sosednjih občin in vsem prijateljem iz matične države, slovenskim organizacijam in ustanovam, duhovščini ter drugim za zastopstvo pri pogrebu, za številne vence in za izraze sožalja, govornikom ob slovesu za besede, ki so jih izrekli v spomin in čast pokojnemu in pevcem za žalostinke in nagrobnice.

Sele-Kot, 5. avgusta 1976

Družina Velik
v imenu vseh sorodnikov

Izdajatelj, založnik in lastnik: Zveza slovenskih organizacij na Koroškem; glavni urednik: Rado Janežič; odgovorni urednik: Andrej Kokot; uredništvo in uprava: 9021 Klagenfurt - Celovec, Gasometergasse 10, tel. 32-5-50 — Tiska: Založniška in tiskarska družba z o. j. Drava, Celovec — Borovlj.